

KARAÇAY-MALKAR TÜRKÇESİNDEKİ ARAPÇA VE FARŞÇA ALINTI SÖZLERDE SES VE ANLAM DEĞİŞMELERİ

Phonetic Events and Meaning Changes in Arabic and Persian Quote Words in Karachay Malkar Turkish

Okan Celal GÜNGÖR*

Dil Araştırmaları, Güz 2019/25: 139-173

Öz: Bugün hiçbir dil yoktur ki saf olsun, başka dillerden etkilenmemiş olsun. Türkler de özellikle temasta olduklar kültürlerden ya da onlar aracılığıyla başka kültürlerden ihtiyaçları doğrultusunda kelimeler almıştır. Bu alıntılamanın izlerini en eski metinlerimizden itibaren takip etmek mümkündür. Göktürkler döneminde Çince ve Soğdca, Uygurlar döneminde Çince Soğdca, Sanskritçe gibi dillerden kelimeler alınmıştır. Türklerin X. yüzyıldan itibaren kitleler halinde Müslüman olması, İslam medeniyeti dairesine girmesiyle birlikte ise Arap ve Fars kültürünün etkisi yoğunlaşırken bu kültürlerin dillerinden de pek çok kelime dilimize girmiştir. Karachay-Malkar Türklerinin İslamiyet ile tanışması ise yüzyıllardan beri sarp dağlarla çevrili derin vadilerde yaşamaları, dolayısıyla, etkilenmelere nispeten kapalı olmaları sebebiyle diğer Türk boylarına göre çok geç dönemlerde olmuştur. Söz varlığında, İran dillerinden Osetçenin, Rusçanın ve Hun-Bulgar Türkçesinin etkilerinin görüldüğü, Türk lehçelerinin kuzeybatı grubunda değerlendirilen lehçede, Arapça ve Farsça kelimeler özellikle 18. yüzyıldan sonra İslamiyet'le birlikte yaygınlaşmıştır. Bu çalışmada, Karachay-Malkar Türkçesindeki Arapça ve Farsça unsurlar, lehçede geçirdiği ses ve anlam değişimleri açısından ele alınmıştır.

Anahtar Sözcükler: Karachay-Malkar Türkçesi, Arapça, Farsça, ses olayları, anlam değişimleri

Nowadays it's not possible to imagine that there exist any language which is not affected by any other languages. The Turks also received words from the cultures they were in contact with or from other cultures through these cultures. It is possible to follow the traces of these quotations from the oldest text. Words were taken from Chinese and Sogdian languages during the Gokturk period, from Chinese, Sogdian and Sanskrit languages during the Uighur period. While the Arabian and Persian cultures were becoming crucial because of the fact that Turks were becoming Muslims as huge populations and being a part of Islam civilization, numerous words were transferred from these languages to our own language. Karachay Malkar Turks' acquaintance with Islam has been very late compared to other Turkish tribes because they have been relatively closed to the influences since they have been living in deep valleys surrounded by steep mountains for centuries. In the vocabulary Ossetic the Persian language, Russian, Hun-Bulgarian such as the effects of different language have seen, in the dialect in the north-western group

* Dr. Öğr. Üyesi, Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Karaman / TÜRKİYE okancelalgungor@hotmail.com. ORCID: 0000 0002 5933 1336 Gönderim Tarihi: 25.06.2019/Kabul Tarihi: 26.11.2019

of Turkish dialects, Arabic and Persian words, especially after the 18th century has spread with Islam. In this study, Arabic and Persian elements in Karachay-Malkar Turkish are discussed in terms of their phonetic and meaning changes in dialect.

Keywords: Karachay-Malkar Turkish, Arabic and Persian sound phonetic changes, meaning changes.

Giriş

Kafkasya halkları arasında önemli bir yere sahip olan Karaçay-Malkar Türkleri, yüzyıllardan beri Kafkas Dağları'nın en yüksek zirvesi olan Elbruz Dağı'nın (Mingı Tav) doğu ve batısındaki yüksek dağlık arazilerde yer alan derin vadilerde, Kuban, Teberdi, Mara, Baksan (Bashan), Çegem, Çerek gibi ırmakların yukarı kısımlarında Karaçay-Çerkes ve Kabardin-Balkar Özerk Cumhuriyetleri'nde yaşamaktadır (Tavkul 2000: 1). Bölgede Karaçayların nüfusu yaklaşık 200 bin, Malkarların nüfusu ise 130 bin kadardır. Ayrıca; Kazakistan, Kırgızistan ve Özbekistan'da toplam 20 bin, Türkiye'de 25 bin, ABD'de 5 bin, Suriye'de 1500 civarında Karaçay-Malkar Türkünün yaşadığı tahmin edilmektedir (Günay 2017: 109).

Dil bilimi araştırmaları, Karaçay-Malkar Türkçesinin ana çizgileriyle tipik bir Kıpçak lehçesi olduğunu göstermektedir. Karaçay-Malkar Türkçesi, Türk lehçelerinin Kıpçak kolunun Kafkasya'daki güney bölümünü meydana getirir. Samoyloviç'in 1922 yılında yaptığı Türk lehçeleri sınıflamasına göre Türk lehçelerinin z kolunun y bölümünün tav, bol-, kalgan grubuna girer (Tavkul 2007: 887).

Her dil, az ya da çok ihtiyaçları doğrultusunda, özellikle de kültürel alışveriş içerisinde olduğu toplumların dillerinden ya da onlar aracılığıyla başka dillerden kelimeler alır. Bu kelimelerin bir kısmı, hiçbir değişime uğramadan kullanılırken, büyük bir kısmı alıcı dilin ses ve şekil yapısına uygun hale getirilir. Bazen de kaynak dilden farklı olarak alıcı dilde kelimelere yeni anlamlar yüklenir. Türk dilinin bir kolu olan Karaçay-Malkar Türkçesinde de başka dillerden alıntı kelimelere rastlanmaktadır. Lehçenin söz varlığında, Kafkas dillerinin ve Hint-Avrupa dillerinin İran kolunda yer alan Osetçenin etkisi yoğundur. Çok sayıda Rusça ve Orta Moğolcadan alıntı sözcük yer almaktadır (Csáki 2012: 48).

İslamiyet'in yayılmasıyla birlikte pek çok Türk lehçesine sosyal, kültürel, ekonomik vb. ihtiyaçları doğrultusunda çok sayıda Arapça ve Farsça kelime girmiştir. İslamiyet'in Karaçay-Malkar Türklerinin yaşadığı coğrafyaya yayılması dolayısıyla Arapça ve Farsça kelimelerin söz varlığında yaygınlaşması ise çok sonraki dönemlere rastlar. İslam dini, Kafkasya'ya, bilhassa Dağıstan taraflarına daha VIII. yüzyıldan itibaren girmeye başlamış,

XII. yüzyıla gelindiğinde Dağıstan bölgesinde İslamlaşma süreci neredeyse tamamlanmıştı fakat Çerkeslerin ve Karaçay-Malkarların yoğun olduğu Batı Kafkasya bölgesinde ise İslam diniyle ilgili en küçük bir belirti yoktu. Bu kabileler genellikle, Hıristiyanlık inancının birtakım uygulamalarını da bünyesinde barındıran, eski pagan inançlarını halen sürdürmekte idiler (Adiloğlu 2008: 13-14). Karaçaylılar, İslam diniyle XVIII. yüzyıl başlarında, Dağıstanlı Kumuk Türklerinden Esadullah oğlu Ali Efendi vasıtası ile tanışmışlardır. Kafkasya'da ve hatta Türk Dünyası coğrafyasında en

geç Müslüman olan kabile, Karaçaylılardır. Bunun en önemli sebebi ise Karaçaylıların yüksek dağların kuşattığı derin vadilerde yaşamış olmalarıdır (Adiloğlu 2008: 25).

Çalışmada, diğer Türk topluluklarına göre çok geç dönemde İslamiyet'le tanışan Karaçay Malkar Türklerinin söz varlığındaki Arapça ve Farsça unsurlar, ses olayları ve anlam değişimleri açısından incelenmiştir. Birinci bölümde, ses olayları ünlü ve ünsüzlerde görülen ses olayları şeklinde iki başlıkta ele alınırken, ses değişimleri kelimenin ilk, orta ya da son hecesinde oluşuna göre tasnif edilmiştir. Latin alfabesi sırasına göre önce ses değişimine uğrayan Arapça kelimeler daha sonra Farsça kelimeler sıralanmıştır. Bu bölümün sonunda, Karaçay-Malkar Türkçesinde herhangi bir ses değişime uğramamış Arapça ve Farsça kelimelerin de listesi verilmiştir. İkinci bölümde ise Arapça ve Farsça kelimelerdeki anlam değişimleri üzerinde durulmuştur.

Kaynak olarak Ufuk Tavkul'un *Karaçay-Malkar Türkçesi Sözlüğü*, Adilhan Adiloğlu'nun *Karaçay-Malkar Türkçesi ile Türkiye Türkçesi Arasındaki Ortak Söz Varlığı Pröhle'nin Karaçay lehçesi Sözlüğü* eserleri kullanılmıştır. Karaçay-Malkar Türkçesinde kalın ve ince /g/ ve /k/ için ayrı işaretler kullanıldığından kalın k ünsüzü /k/, kalın g ünsüzü /g/ ile karşılanmıştır.

A. Ses Olayları

1. Ünlülerle ilgili ses olayları

Karaçay-Malkar Türkçesi, Arapça ve Farsçadan aldığı kelimelerdeki ünlüleri büyük ölçüde, kendi fonetiğine uygun hale getirmiştir. Ünlülerin birbirine etkisine veya daha başka nedenlere bağlanabilecek bu ses olayları lehçede; uzun ünlülerin kısalması, telafi türemesi, ön damaksillaşma, art damaksillaşma, daralma, genişleme, düzleşme, yuvarlaklaşma, ünlü düşmesi ve ünlü türemesi şeklinde görülür.

1.1. Uzun ünlülerin kısalması

Ünlü kısalması, normal uzunluktaki ünlülerin boğumlanma sürelerinden daha kısa bir sürede boğumlanması olayıdır (Korkmaz 2010: 228). Karaçay-Malkar Türkçesinde, Arapça ve Farsça kelimelerdeki uzun ünlülerin sistemli olarak kısaldığı görülmektedir. Bu hadise, alıntı kelimelerdeki en yaygın ses olayıdır.

1.1.1. KMT /a/ < Ar. /ā/; KMT /a/ < Far. /ā/

1.1.1.1. KMT /a-/ < Ar. /ā-/; KMT /a-/ < Far. /ā-/

KMT adam < Ar. ādem; KMT adet < Ar. ādet; KMT adıl < Ar. ādil; KMT ahır < Ar. āhīr; KMT ahırat < Ar. āhīret; KMT amin < Ar. āmīn; KMT aram < Ar. ārām; KMT lapiyan < Ar. āfyūn; KMT abdez < Far. ābdest; KMT abıray < Far. ābrūy; KMT abzar / arbaz < Far. ābrīz; KMT acıman < Far. āsmān; KMT aperim < Far. āferīn; KMT avaz < Far. āvāz; KMT azat < Far. āzād

1.1.1.2. KMT /-a-/ /-a/ < Ar. /-ā-/; KMT /-a-/ < Far. /-ā-/

KMT edebiyat < Ar. edebiyāt; KMT alam < Ar. ālem; KMT alamat < Ar. ālāmet; KMT Allah < Ar. Allāh; KMT amanat < Ar. emānet; KMT amin < Ar. āmīn; KMT aram < Ar. ārām; KMT arbak < Ar. ervāh; KMT ashap < Ar. ašhāb; KMT assı < Ar. āšī; KMT azab < Ar. āzāb; KMT azan < Ar. ezān; KMT Azrayıl < Ar. āzrāīl; KMT balık

< Ar. bālig; KMT bayam < Ar. beyān; KMT borak < Ar. burāk; KMT Cabrail < Ar. Cembrā'il; KMT cahil < cāhil; KMT caldat < Ar. cellād; KMT camavat < Ar. cemā'at; KMT canazı < Ar. cenāze; KMT caza < Ar. cezā'; KMT cuvab < cevāb; KMT dayım < Ar. dā'im; KMT duva < Ar. du'ā'; KMT eseb / haseb / hıysab < Ar. hısb; KMT fasık < Ar. fāsık; KMT fayda / payda < Ar. fā'ide; KMT haci < Ar. hācc; KMT hal < Ar. hāl; KMT halal < Ar. hālāl; KMT hamam < Ar. hāmmām; KMT haram < Ar. hārām; KMT hata < Ar. hātā'; KMT hater < Ar. hātīr; KMT hayran < Ar. hāyrān; KMT hayvan < Ar. hāyvān; KMT hazır < Ar. hāzır; KMT hiyanat < Ar. hıyānet; himiya < Rus. himiya < Ar. kīmyā'; KMT ihtiyar < Ar. ihtıyār; KMT işara < Ar. işāret; KMT ilham < Ar. ilhām; KMT inad < Ar. 'inād; KMT insan < Ar. insān; KMT İslam < Ar. İslām; iyman < Ar. imān; KMT kadamat / kıyamət / kıyamıt < Ar. kıyāmet; KMT kadı < Ar. kādī; kâfir < Ar. kāfir; KMT kşasab < Ar. kşaşşāb; KMT kza < Ar. kżāzā'; KMT kerahet < Ar. kerāhet; KMT keramat < Ar. kerāmet; KMT kına < Ar. hınnā'; KMT kitab < Ar. kitāb; KMT Kuran < Ar. Kūr'ān; KMT kşurman < Ar. kşurbān; KMT maşam < Ar. maşām; KMT mal < Ar. māl; KMT marcan < Ar. mercān; KMT maydan < Ar. meydān; KMT meşam < Ar. mekān; KMT mihrap < Ar. mihrāb; KMT minara < Ar. menāre; KMT mizam < Ar. nıżām; KMT muhacir < Ar. muhācır; KMT muşladis < Ar. mişnāşis; KMT murat < Ar. murād; KMT naşut < KMT yāşūt; KMT nalmaş < Ar. elmās; KMT namıs < Ar. nāmūs; KMT nekāh < Ar. nikāh; KMT ollahıy < Ar. vallāhi; KMT Racap < Ar. Receb; KMT rahat < Ar. rāhat; KMT razı < Ar. rāzı; KMT saşat < Ar. sā'at; KMT salah < Ar. şalā'; KMT salam < Ar. selām; KMT salamat < Ar. selāmet; KMT sapın < Ar. şābün; KMT sapran < Ar. za'ferān; KMT sıraf / zıraf < Ar. isrāf; KMT sıyrat < Ar. şırāt; KMT soltan < Ar. sultān; KMT surahay < Ar. zerāfa; KMT suvab < Ar. şevāb; KMT şaşaban < Ar. şa'bān; KMT şaşat < Ar. şāhid; KMT şaşşah < Ar. hşaşhāş; KMT şavval < Ar. şevvāl; KMT şaytan < Ar. şaytān; KMT şımal < Ar. şımāl; KMT taşıya < Ar. tākıye; KMT talah < Ar. talāk; KMT tamam < Ar. tamām; KMT tavrat < Ar. tevrāt; KMT taz < Ar. tās; KMT tırafı < Ar. terāvıh; KMT zalım < Ar. zālım; KMT zaman < Ar. zamān; KMT zat < Ar. zāt; KMT zaya < Ar. zāyi'; KMT ziyna < Ar. zinā'; KMT ziyarat < Ar. ziyāret; KMT abadan < Far. ābādān; KMT acıman < Far. āsmān; KMT ambar < Far. anbār; KMT arman < Far. ārmān; KMT avaz < Far. āvāz; KMT aydes < Far. yād dest; KMT azat < Far. āzād; KMT başça / bahça < Far. bāşçe; KMT balıy / ballı < Far. ālbālū; KMT bazar < Far. bāzār; KMT bolat < Far. pūlād; KMT busurman / musulman < Ar. muslim + Far. ān; KMT can < Far. cān; KMT canazat < Far. cānāzād; KMT canıvar < Far. cānāver; KMT çatır / şatır < Far. çāder; KMT çınar < Far. çenār; KMT çıraş < Far. çerāş; KMT darçın < Far. dārçın; KMT darman < Far. dermān; KMT duşman < Far. duşmān; KMT fayşambar < Far. peyşambar; KMT gammeş < Far. gāmış; KMT günah < Far. gunāh; KMT halıvan < Far. eyvān; KMT hıyar < Far. hıyār; KMT ışan / ilışan < Far. nişān; KMT kaşıt < Far. kāşaz; KMT kşalıyan / kşalıyar / kşılıyan < Far. kşalyān; KMT kār < Far. kār; KMT kerıvan < Far. kārban; KMT murdar < Far. murdār; KMT namaz < Far. namāz; KMT nazık < Far. nāzuk; KMT paşçah < Far. pādşāh; KMT sahtıyan < Far. sahtıyān; KMT şaşbulut < Far. şāhbalūt; KMT şahmat < Far. şāhmāt; KMT şaşkal < Far. şaşgāl; KMT şalbar < Far. şelvār; KMT şaptal < Far. şeftālū; KMT şat < Far. şād; KMT taba < Far. tābe; KMT tamaşa < Far. temāşā; KMT taza < Far. tāze; KMT usta / ustaz < Far. ustād; KMT zıyan < Far. ziyān

1.1.1.3. KMT /-a / < Ar. /-ā/; KMT /-a/ < Far. /-ā/

KMT aba < Ar. ‘abā; KMT amma < Ar. ammā; KMT balah / palah < Ar. belā; KMT dünya / duniya < Ar. duniyā; KMT fatıva < Ar. fetvā; KMT halıva < Ar. ḥalvā; KMT hava < Ar. hevā; KMT mağana < Ar. ma‘nā; KMT molla < Ar. mevlā; KMT bağa < Far. bahā; KMT gemha < Far. kemḥā; KMT hurma < Far. ḥurmā; KMT kavğa < Far. ğavgā; KMT kудay < Far. ḥudā; KMT mırza < Far. mīrzā; KMT tamaşa < Far. temāšā

1.1.2. KMT /-e-/ < Ar. /-ā-/; KMT /-e-/ < Far. /-ā-/

Bazı Arapça ve Farsça kelimelerde /ā/ ünlüsü, önlük-artlık uyumunun tesiriyle kısılırken ön damaksıllaşmıştır: KMT geten < Ar. kettān; KMT halek < Ar. helāk; KMT haseb < Ar. ḥisāb; KMT kelbet < Ar. kālbet; KMT mekem < Ar. maḳām; KMT gemmeş < Far. gāmīş; KMT kekel < Far. kākul; KMT kerivan < Far. kārbān; KMT şekirt < Far. şāgird; KMT tüken < Far. dükkān

1.1.3. KMT /-ı-/ < Far. /-ā-/

Farsça bir örnekte /ā/ ünlüsü, kısılırken daralmıştır: KMT canıvar < Far. cānāver

1.1.4. KMT /-o-/ < Ar. /-ā-/

Arapça bir örnekte kelime başındaki dudak ünsüzü /v/, düşerken /ā/ ünlüsünü yuvarlaklaştırmıştır: KMT oliy < Ar. vālī

1.1.5. KMT /-a-/ < Ar. /-ī-/; KMT /-a-/ < Far. /-ī-/

/ī/ ünlüsü, Arapça ve Farsça bazı kelimelerde, kısılırken hem art damaksıllaşmış hem de genişlemiştir: KMT katapa < Ar. kaṭīfe; KMT masağat < Ar. naşīhat; KMT abzar / arbaz < Far. ābrīz

1.1.6. KMT /-e-/ < Far. /-ī-/

Bazı Farsça kelimelerde /ī/ ünlüsü, hem kısalmış hem de genişlemiştir: KMT dev < Far. dīv; KMT gammeş / gemmeş < Far. gāmīş; KMT şemşer < Far. şemşīr; KMT tez < Far. tīz

1.1.7. KMT /ı/ < Ar. /ī/; KMT /ı/ < Far. /ī/**1.1.7.1. KMT /-ı-/ /-ı/ < Ar. /-ī-/; KMT /-ı-/ < Far. /-ī-/**

Arapça ve Farsça bazı kelimelerde /ī/ ünlüsü, iç seste kısılırken art damaksıllaşmıştır. Art damaksıllaşmada büyük ölçüde, gerileyici ve ilerleyici ünlü benzeşmesi etken olmuştur: KMT asıl < Ar. aşīl; KMT faqır < Ar. faḳīr; KMT nasīb < Ar. naşīb; KMT paqır < Ar. faḳīr; KMT talkın < Ar. telḳīn; KMT trafı < Ar. terāvīḥ; KMT mırza < Far. mīrzā; KMT sincir < Far. zencīr; KMT sıra < Far. şīre; KMT şışa < Far. şīşe

1.1.7.2. KMT /-ı/ < Ar. /-ī/

Arapça dört kelimedede /ī/ ünlüsü, hem kısalmış hem de önlük-artlık uyumunun güçlü etkisiyle art damaksıllaşmıştır: KMT arakı < Ar. ‘arakī; KMT assı < Ar. ‘aşı; KMT qadı < Ar. ḳādī; KMT razı < Ar. rāzī

1.1.8. KMT /-i-/ < Ar. /-ī-/; KMT /-i-/ < Far. /-ī-/

Bazı Arapça ve Farsça kelimelerde ise /ī/ ünlüsü, normal uzunluktaki /i/ ünlüsüne dönmüştür: KMT alim < Ar. ‘alīm; KMT amin < Ar. āmin; KMT Azrayıl < Ar. ‘Azrā’īl; KMT cesir < Ar. ‘esīr; KMT din < Ar. dīn; KMT gencefil < Ar. zencebīl; KMT harib < Ar. ğarīb; KMT himiya < Rus. himiya < Ar. kīmyā; KMT ibilis < Ar. iblīs; KMT

İncil < Ar. İncīl; KMT muqladis < Ar. miḡnāṭīs; KMT pīl < Ar. fīl; KMT ŧerīgat < Ar. ŧerī'at; KMT ŧeyit < Ar. ŧehīd; KMT tabīgat < Ar. ṭabī'at; KMT tamsil < Ar. temṣīl; KMT tazir < Ar. ta'zīr; ; KMT aperim < Far. āferīn; KMT darçin < Far. dārçīn; KMT incir < Far. encīr

1.1.9. KMT /-u-/ < Far. /-ī-/

KMT umut < Far. umīd

1.1.10. KMT /ü/ < Ar. /ī/

Arapça iki kelimedede kelime içi ve sonundaki /ī/ ünlüsü, hem kısaltmış hem de yuvarlaklaşmıştır.

1.1.10.1. KMT /-ü-/ < Ar. /-ī-/

KMT ökül < Ar. vekīl; KMT özür < Ar. vezīr

1.1.10.2. KMT /-ü/ < Ar. /-ī/

KMT macüsü < Ar. mecūsī

1.1.11. KMT /a/ < Ar. /ū/; KMT /a/ < Far. /ū/

1.1.11.1. KMT /-a-/ < Ar. /-ū-/; KMT /-a-/ < Far. /-ū-/

Bazı Arapça ve Farsça kelimelerde /ū/ ünlüsü, hem kısaltmış hem genişlemiştir: KMT lapiyan < Ar. āfyūn; KMT abıray < Far. ābrüy; KMT horaz < Far. ḡorūs; KMT oraza < Far. rūze

1.1.12. KMT /-e-/ < Ar. /-ū-/

Arapça bir örnekte /ū/ ünlüsü, hem ön damaksıllaşmış hem de düzleşmiştir: KMT tender < Ar. tennūr

1.1.13. KMT /-ı-/ < Ar. /-ū-/; KMT /-ı-/ < Far. /-ū-/

Arapça ve Farsça bazı kelimelerde /ū/ ünlüsü, hem kısaltmış hem de düzleşmiştir: KMT KMT ḡabıl < Ar. ḡabūl; mamır < Ar. ma' mūr; KMT namıs < Ar. nāmūs; KMT sandıḡ < Ar. ŧandūḡ; KMT sapın < Ar. ŧābūn; KMT harbız < Far. ḡarbüz

1.1.14. KMT /-i/ < Far. /-ū/

Farsça bir kelimedede /ū/ ünlüsü, düzleşirken aynı zamanda ön damaksıllaşmıştır: KMT ballı < Ar. ālbālū

1.1.15. KMT /-o-/ < Ar. /-ū-/; /-o-/ < Far. /-ū-/

Farsça dört kelimedede /ū/ ünlüsü genişlemiştir: KMT bolat < Far. pūlād; KMT dos / tos < Far. dūst; KMT ŧorpa < Far. ŧūrbā; KMT zor < Far. zūr

1.1.16. KMT /-ö-/ < Far. /-ū-/

Farsça üç kelimedede /ū/ ünlüsü, hem genişlemiş hem de ön damaksıllaşmıştır: KMT çöp < Far. çūb; KMT kör < Far. ḡūr; KMT köse < Far. kūse

1.1.17. KMT /-u-/ < Ar. /-ū-/; KMT /-u-/ < Far. /-ū-/

Arapça ve Farsça bazı kelimelerde /ū/ ünlüsü, kısaltarak normal süreli /u/ ünlüsüne dönmüştür: KMT hokumat < Ar. ḡukūmet; KMT hur < Ar. ḡūrī; KMT malḡun < Ar. mel' ūn; KMT maymul < Ar. meymūn; KMT mazmun < Ar. mazmūn; KMT naḡut < Ar. yāḡūt; KMT rasul < Ar. resūl; KMT sura < Ar. sūre; KMT surat < Ar. ŧuret; KMT

feyruz / payruz < Far. pīrūze; KMT şağbulut < Far. şāhbalūt; KMT vuzu < Ar. vuzū'; KMT tut < Far. tūt; KMT zeytun < Ar. zeytūn

1.1.18. KMT /-ü-/ < Ar. /-ū-/

Arapça iki Farsça bir kelimedede /ū/ ünlüsü, hem kısalmış hem de ön damaksıllaşmıştır: KMT macüsü < Ar. mecūsī; KMT nür < Ar. nūr; KMT kükürt < Far. gügird

1.1.19. Telafi türemesi

Arapça ve Farsça bazı kelimelerde uzun /ā/, /ī/ ve /ū/ ünlüleri, kısılırken kelime başında, ortasında ve sonunda /y/ yarı ünlüsünün türemesine neden olmuştur.

1.1.19.1. KMT /-ay/ < Far. /-ā/

KMT kıday < Far. ḥudā

1.1.19.2. KMT /-Ay-/ < Ar. /-ī-/

KMT feyruz / payruz < Far. pīrūze

1.1.19.3. KMT /-iy-/ < Ar. /-ī-/

KMT taqıyqa < Ar. daqīqa; KMT hıyle < Ar. ḥīle

1.1.19.4. KMT /iy/ < Ar. /ī/

1.1.19.4.1. KMT /iy-/ < Ar. /ī-/

KMT iyman < Ar. īmān

1.1.19.4.2. KMT /-iy-/ < Ar. /-ī-/

KMT dariykat < Ar. tarīkat; KMT nasiyhat < Ar. naşīhat

1.1.19.4.3. KMT /-iy/ < Ar. /-ī/

KMT oliy < Ar. vālī; KMT sabiy < Ar. şabī; KMT zakiy < Ar. zekī

1.1.19.5. KMT /-iy/ < Far. /-ū/

KMT baliy < Far. ālbālū

1.2. Ön damaksıllaşma

Ön damaksıllaşma, çeşitli nedenlerle bir kelimedeki kalın sıradan ünlünün ince sıraya geçmesi olayıdır (Korkmaz 2010: 130). Karaçay-Malkar Türkçesinde, art damaksıllaşmaya göre daha az görülen bu ses hadisesi, $a > e$, $a > i$, $u > ü$ değişimi şeklinde kendini gösterir.

1.2.1. KMT /-e-/ < Ar. /-a-/

KMT atlas < Ar. atlas; KMT mekem < Ar. maqām

1.2.2. KMT /-i-/ < Ar. /-a-/

KMT indek < Ar. ḥandaq

1.2.3. KMT /-ü-/ < Ar. /-u-/; KMT /-ü-/ < Far. /-u-/

KMT mülk < Ar. mulk; KMT sünet < Ar. sunnet; KMT gül < Far. gul; KMT günah < Far. gunāh

1.3. Art damaksıllaşma

Art damaksıllaşma, belirli ünsüzlerin kalınlaştırma etkilerine bağlı olarak veya kelime içinden gelen başka nedenlerle ince ünlülerin kalın sıraya geçmesi olayıdır

(Korkmaz 2010: 137). Karaçay-Malkar Türkçesinde bu ses olayı, $e > a$, $i > ı$ değişmesi şeklinde, özellikle iç ve son seste meydana gelmiştir. Bilhassa iç seste meydana gelen art damaksillaşmada, daha çok önlük-artlık uyumunun etkisiyle gerçekleşen ilerleyici ve gerileyici benzeşme hadisesi etkindir. Fakat önlük-artlık uyumundan bağımsız olarak gerçekleşen art damaksillaşma örnekleri de vardır: *adabiyat, candet, devlet* vb.

1.3.1. KMT /a/ < Ar. /e/; /a/ < Far. /e/

1.3.1.1. KMT /-a-/ /a-/ < Ar. /e-/; KMT /a-/ < Far. /e-/

KMT acal < Ar. ecel; KMT adabiyat < Ar. edebiyât; KMT adeb < Ar. edeb; KMT alham < Ar. elham; KMT amır < Ar. emr; KMT aval / avval < Ar. evvel; KMT azan < Ar. ezân; KMT nalmaz < Ar. elmâs; KMT azbar < Far. ezber

1.3.1.2. KMT /-a-/ < Ar. /-e-/; KMT /-a-/ < Far. /-e-/

KMT acal < Ar. ecel; KMT adabiyat < Far. edebiyât; KMT adam < Ar. âdem; KMT ahırat < Ar. âhîret; KMT aqırıp / aqrab < Ar. ‘aqreb; KMT alam < Ar. ‘âlem; KMT alamat < Ar. ‘alâmet; KMT amal < Ar. ‘amel; KMT alamat < Ar. ‘alâmet; KMT amal < Ar. ‘amel; KMT amanat < Ar. emânet; KMT arbak < Ar. ervâh; KMT asar < Ar. eser; KMT aval / avval < Ar. evvel; KMT aybat < Ar. heybet; KMT balah / palah < Ar. belâ; KMT balham < Ar. merhem; KMT bayam < Ar. beyân; KMT Cabrail < Ar. Cebrâ’îl; KMT cahanım < Ar. cehennem; KMT caldat < Ar. cellâd; KMT camavat < Ar. cemâ‘at; KMT canazı < Ar. cenâze; KMT candet < Ar. cennet; KMT cavhar < Ar. cevher; KMT caza < Ar. cezâ‘; KMT daraca < Ar. derece; KMT davlet < Ar. devlet; KMT fâhmu / pâhmu < Ar. fêhm; KMT fatıva < Ar. fetvâ; KMT halek < Ar. helâk; KMT hapar < Ar. haber; KMT hasiyat < Ar. hâşşiyet; KMT hava < Ar. hevâ; KMT hikmat < Ar. hikmet; KMT hoğumat < hükümet; KMT işara < Ar. işâret; KMT kadar < Ar. kader; KMT kerahat < Ar. kerâhet; KMT keramat < Ar. kerâmet; KMT kadamat / kıyamat < Ar. kıyâmet; KMT kuvat < Ar. kuvvet; KMT lağanat < Ar. la‘net; KMT macüsü < Ar. mecûsî; KMT madaniyat < Ar. medeniyet; KMT malğun < Ar. mel‘ûn; KMT mammat < Ar. himmet; KMT marcan < Ar. mercân; KMT mashab < Ar. mezheb; KMT maşhar < Ar. maşşer; KMT matal < Ar. meşel; KMT maydan < Ar. meydân; KMT maymul < Ar. meymûn; KMT mektab < Ar. mekteb; KMT muvadin < Ar. mu‘ezzîn; KMT nafis < Ar. nefis; KMT nalat < Ar. la‘net; KMT osuyat < Ar. vaşşiyet; KMT rasul < Ar. resûl; KMT salam < Ar. selâm; KMT salamat < Ar. selâmet; KMT sapar < Ar. sefer; KMT surat < Ar. şûret; KMT şamsiye < Ar. şemsiyye; KMT şavval < Ar. şevvâl; KMT talkın < Ar. telkîn; KMT tamsil < Ar. temşîl; KMT tavruh < Ar. tevârih; KMT tavrât < Ar. tevrât; KMT zavuk < Ar. zevk; KMT ziyaret < Ar. ziyâret; KMT azbar < Far. ezber; KMT canıvar < Far. cānāver; KMT darman < Far. dermān; KMT fayğambar < Far. peygāber; KMT har < Far. her; KMT kâmar < Far. kemer; KMT şahar < Far. şehir; KMT şalbar < Far. selvâr; KMT tamaşa < Far. temâşā

1.3.1.3. KMT /-a/ < Ar. /-e/; KMT /-a/ < Far. /-e/

KMT amma < Ar. ‘amme; KMT asaba < Ar. ‘aşabe; KMT daraca < Ar. derece; KMT fayda / payda < Ar. fâ‘ide; KMT fitna / pitna < Ar. fitne; KMT hazna < Ar. hâzîne; KMT kâba < Ar. kâ‘be; KMT qahava < Ar. qahve; KMT qatapa < Ar. qatîfe; KMT kıbıla < Ar. kıble; KMT minara < Ar. menâre; KMT sahna < Ar. şahne; KMT

sura < Ar. süre; KMT taçıya < Ar. tākiye; KMT toba < Ar. tevbe; KMT bahça / baçha < Far. bāğçe; KMT oraza < Far. rüze; KMT perda < Far. perde; KMT sıra < Far. şîre; KMT şışa < Far. şîşe; KMT taba < Far. tābe; KMT taza < Far. tāze

1.3.2. KMT /â/ < Far. /-e-/

KMT kâmar < Far. kemer

1.3.3. KMT /ı/ < Ar. /i/; KMT /ı/ < Far. /i/

1.3.3.1. KMT /ı-/ < Ar. /i-/

KMT ihtiyar < Far. ihtiyār; KMT ışara < Ar. işāret

1.3.3.2. KMT /-ı-/ /ı-/ < Ar. /-i-/; KMT /-ı-/ /ı-/ < Far. /-i-/

KMT acayıb < Ar. ‘acā’ib; KMT adil < Ar. ‘ādil; KMT ahır < Ar. āhir; KMT ahırat < Ar. āhıret; KMT balık < Ar. bālīg; KMT dayım < Ar. dā’im; KMT fasıq < Ar. fāsīq; KMT fırğavun / pırğavun < Ar. fir‘avn; KMT hazır < Ar. hāzır; KMT hiyanet < Ar. hiyānet; KMT ihtiyar < Ar. ihtiyār; KMT ırışlı / rışlı < Ar. rizk; KMT ırız < Ar. ‘irz; KMT kâfir < Ar. kāfir; KMT kıbila < Ar. kıble; KMT kıyamət / kıyamıt < Ar. kıyāmet; KMT kırs < Ar. kırs; KMT sıfat / sıpat < Ar. şifāt; KMT şimal < Ar. şimāl; KMT taçıya < Ar. tākiye; KMT hıyar < Far. hiyār; KMT ışan < Far. nişān; KMT zıyan < Far. ziyān

1.3.3.3. KMT /-ı/ < Ar. /-i/

KMT arakı < Ar. ‘arākī

1.4. Daralma

Yanlarında geniş ünlüleri daraltma etkisi yapan bazı ünsüzlerin etkisi altında *a*, *e*, *o*, *ö* geniş ünlülerinin *a > ı*, *o > u*, *e > i*, *ö > ü* biçiminde dar ünlüye dönmesi olayıdır (Korkmaz 2010: 226). Karaçay-Malkar Türkçesinde bu ses olayı, *a > ı*, *e > i*, *e > i* değişmesi şeklinde düz ünlülerde görülmekte olup yuvarlak ünlülerde herhangi bir daralmaya rastlanmaz.

1.4.1. KMT /-ı-/ < Far. /-a-/

KMT kağıt < Far. kâğaz; KMT kılyan < Far. qalyān

1.4.2. KMT /ı/ < Ar. /e/; KMT /ı/ < Far. /e/

1.4.2. 1. KMT /-ı-/ < Ar. /-e-/; KMT /-ı-/ < Far. /-e-/

KMT kıyamıt < Ar. kıyāmet; KMT şıyih < Ar. şeyh; KMT tırafi < Ar. terāvīh; KMT bıtır / pıttır < Far. bedter; KMT çatır / şatır < Far. çāder; KMT çınar < Far. çenār; KMT çırağ < Far. çerāğ; KMT sincır < Far. zencīr

1.4.2.2. KMT /-ı/ < Ar. /-e/

Arapça bir örnekte ise /e/ ünlüsü, hem daralmış hem de art damaksıllaşmıştır: KMT canazı < Ar. cenāze

1.4.3. KMT /i/ < Ar. /e/; KMT /i/ < /Far. /e/

1.4.3.1. KMT /-i-/ < Ar. /-e-/

KMT cahanım < Ar. cehennem; KMT kebin < Ar. kefen; KMT minara < Ar. menāre

1.4.3.2. KMT /i-/ < Far. /-e-/

KMT incir < Far. encīr

1.5. Genişleme

Kelime içindeki dar sıradan *ı, i, u, ü* ünlülerinin çeşitli nedenlerle boğumlanma özellikleri bakımından geniş sıradan *a, e, o, ö* ünlülerine dönüşmesi olayıdır (Korkmaz 2010: 227). Karaçay-Malkar Türkçesinde bu ses olayı, özellikle Arapça kelimelerde, *i > a, i > e, u > o, ü > ö* değişmesi şeklinde görülmekte olup *ı* ünlüsünde herhangi bir genişlemeye rastlanmaz.

1.5.1. KMT /-a-/ < Ar. /-i-/

Arapça bazı kelimelerde, genişlemeyle birlikte art damaksillaşma da görülür: KMT haciret < Ar. hicret; KMT haseb < Ar. hisâb; KMT kıdamat < Ar. kıyâmet; KMT şağat < Ar. şâhid; KMT zaya < Ar. zâyî^c

1.5.2. KMT /-e-/ /e-/ < Ar. /-i-/

KMT eseb < Ar. hisâb; KMT hater < Ar. hâtir; KMT nekâh < Ar. nikâh

1.5.3. KMT /-o-/ < Ar. /-u-/

KMT borak < Ar. burâk; KMT hoğum < Ar. hükm; KMT hoğumat < Ar. hükümet; KMT nohta < Ar. nuқта; KMT soltan < Ar. sulţân

1.5.4. KMT /ö-/ < Ar. /u/

1.5.4.1. KMT /ö-/ < Ar. /u-/

KMT ömür < Ar. ʿumr

1.5.4.2. KMT /-ö-/ < Ar. /-u-/

KMT bökem < Ar. muhkem

1.6. Düzleşme

Çeşitli fonetik etkenlerle yuvarlak sıradan bir ünlünün düz sıraya geçmesi olayıdır (Korkmaz 2010: 227). Karaçay-Malkar Türkçesinde düzleşme örnekleri, az sayıda olup sadece *u* ünlüsünde ve iç seste *u > e, u > i* değişmesi şeklinde, ön damaksillaşmayla birlikte görülür.

1.6.1. KMT /-e-/ < Ar. /-u-/; KMT /-e-/ < Far. /-u-/

KMT merekeb < Ar. murekkeb; KMT kekel < Far. kâkul

1.6.2. KMT /-i-/ < Ar. /-u-/; KMT /-i-/ < Far. /-u-/

KMT kalampir / qarampil < Ar. қаранful; KMT nazik < Far. nâzuk

1.7. Yuvarlaklaşma

Düz bir ünlünün, yanındaki dudak ünsüzünün veya söz içindeki yuvarlak bir ünlünün etkisiyle yuvarlak sıradan bir ünlüye değişmesi olayıdır (Korkmaz 2010: 246). Karaçay-Malkar Türkçesinde yuvarlaklaşma, *a > o, a > u, av > o, e > o, e > ö, e > u, e > ü, i > u, ü* değişmesi şeklinde görülmektedir. Bu ses hadisesi, çoğunlukla, dudak ünsüzlerine bağlı olarak gelişse de dudak ünsüzlerinin etkisi olmadan gerçekleşen yuvarlaklaşmalar da vardır: *neḡr > nüzür, zerāfa > surahay*. Bazı örneklerde kelime başındaki ve içindeki dudak ünsüzü /v/ düşerken yanındaki ünlüyü yuvarlaklaştırmıştır: *gavz > koz, vallāhi > ollahiy, vezîr > özür*

1.7.1. KMT /-u-/ < Ar. /-a-/; KMT /-u-/ < Far. /-a-/

KMT muzara < Ar. marâz; KMT şağbulut < Far. şâhbalût

1.7.2. KMT /-o-/ < Ar. /-e-/

KMT molla < Ar. mevlā; KMT toba < Ar. tevbe

1.7.3. KMT /-ö-/ < Ar. /-e-/

KMT böz /möz < Ar. bezz; KMT mölek < Ar. melek; KMT özür < Ar. vezîr

1.7.4. KMT /-u-/ < Ar. /-e-/

KMT cuvab < Ar. cevāb; KMT muzur < Ar. nezr; KMT surahay < Ar. zerāfa; KMT suvab < Ar. şevāb

1.7.5. KMT /-ü-/ < Ar. /-e-/

KMT nüzür < Ar. nezr

1.7.6. KMT /-u-/ < Ar. /-i-/

KMT busurman < Ar. muslimān; KMT gâvur < Ar. kâfir; KMT muqladis < Ar. miḳnâîs; KMT osuyat < Ar. vaşiyet; KMT tavruh < Ar. tevârih; KMT tubul < Ar. tîfl

1.7.7. KMT /-ü-/ < Far. /-i-/

KMT kükürt < Far. gûgird

1.7.8. KMT /-o-/ < Far. /-av-/

KMT koz < Far. gavz

1.7.9. KMT /-o-/ < Ar. /-va-/

KMT ollahiy < Ar. vallāhi; KMT osuyat < Ar. vaşiyet; KMT otan < Ar. vaṭan

1.8. Ünlü Türemesi

Ünlü türemesi, ses özelliklerine veya birbiriyle birleşme şartlarına bağlı bazı nedenlerle kelimenin ön, iç ve sonuna ünlü getirilmesi olayıdır (Korkmaz 2010: 227). Karaçay-Malkar Türkçesinde ünlü türemesi, lehçenin fonetiğine uymayan Arapça alıntı kelimelerin sonundaki ünsüz çiftleri arasında (*fikr* > *fikir*; *şehr* > *şahar*; *şekl* > *şekel* vb.) ve iç seste Arapça ayın sesinin bulunduğu kelimelerde daha çok görülür. Bu kelimelerde, Arapça ayın sesi, /ğ/ye dönerken iç seste de bir türeme meydana gelir: *la'net* > *lağanat* vb. /ö/ sesi dışında tüm ünlülerde türeme hadisesinin görüldüğü lehçede /a/ ve /ı/ ünlüsü, özellikle iç seste, diğer ünlülere göre daha çok türemiştir.

1.8.1. KMT /a/ < Ar. /ø/; KMT /a/ < Far. /ø/**1.8.2. KMT /-a-/ < Ar. /-ø-/; KMT /-a-/ < Far. /-ø-/**

KMT qahava < Ar. qahve; KMT lağanat < Ar. la'net; KMT mağana < Ar. ma'nā; KMT sahan < Ar. şahn; KMT sanāğat < Ar. şan'at; KMT şağaban < Ar. şa'bān; KMT şahar < Far. şehr

1.8.3. KMT /-a/ < Ar. /-ø/

KMT muzara < Ar. maraz

1.8.4. KMT /-e-/ < Ar. /-ø-/

KMT şekel < Ar. şekl

1.8.5. KMT /ı/ < Ar. /ø/; KMT /ı/ < Far. /ø/**1.8.5.1. KMT /ı-/ < Ar. /-ø-/**

KMT ırışu < Ar. rizk

1.8.5.2. KMT /-ı-/ < Ar. /-ø-/; KMT /-ı-/ < Far. /-ø-/

KMT akıl < Ar. ʿaql; KMT akırap < Ar. ʿakreb; KMT amır < Ar. emr; KMT ayıb < Ar. ʿayb; KMT farız < Ar. farz; KMT fatıva < Ar. fetvā; KMT halıva < Ar. ḥalvā; KMT hayır < Ar. ḥayr; KMT hayız < Ar. ḥayz; KMT ırız < Ar. ʿirz; KMT kaçır < Ar. kabr; KMT kayır < Ar. kaḥr; KMT kıbila < Ar. kıble; KMT naķış < Ar. naķş; KMT parız < Ar. farz; KMT sabır < Ar. şabr; KMT şıyılı < Ar. şeyḥ; KMT abıray < Far. ābrūy; KMT kılıyan < Far. ḳalyān

1.8.5.3. KMT /-ı-/ < Ar. /-ø-/

KMT ırışılı < Ar. rizk; KMT uvahtı < Ar. vakit

1.8.6. KMT /i/ < Ar. /ø/; KMT /i/ < Far. /ø/**1.8.6.1. KMT /i-/ < Far. /ø-/**

KMT ilişan < Far. nişān

1.8.6.2. KMT /-i-/ < Ar. /-ø-/; KMT /-i-/ < Far. /-ø-/

KMT duniya < Ar. dunyā; KMT fikir < Ar. fikr; KMT bitir / fitir < Ar. fiṭra; KMT haciret < Ar. hicret; KMT harif < Ar. ḥarf; KMT ibilis < Ar. iblīs; KMT lapiyan < Ar. āfyūn; KMT medirse / mezirte < Ar. medrese; KMT nafis < Ar. nefis; KMT acıman < Far. āsmān; KMT ḳalıyan / ḳalıyar < Far. ḳalyān; KMT kerivan < Far. kārban

1.8.6.3. KMT /-i/ < Ar. /-ø/ (CCØ > CV)

KMT haci < Ar. ḥācc

1.8.7. KMT /o-/ < Far. /ø-/

KMT oraza < Far. rūze

1.8.8. KMT /u/ < Ar. /ø/; KMT /u/ < Far. /ø/**1.8.8.1. KMT /u-/ < Ar. /ø-/**

KMT uvahtı < Ar. vaqt

1.8.8.2 KMT /-u-/ < Ar. /-ø-/; KMT /-u-/ < Far. /-ø-/

KMT firğavun / pırğavun < Ar. firʿavn; KMT hoğum < Ar. ḥukm; KMT kavum < Ar. ḳavm; KMT ḳudret < Ar. ḳudret; KMT muhur < Ar. muhr; KMT muzur < Ar. nezr; KMT şukur < Ar. şukr; KMT tubul < Ar. ṭıfl; KMT zavuk < Ar. zevk; KMT duğum / tuğum < Far. tuğm

1.8.8.3 KMT /-u/ < Ar. /-ø/

KMT fahmu / pahmu < Ar. fehmi; KMT huğmu < Ar. ḥukm; KMT nazmu < Ar. nazm; KMT zulmu < Ar. zulm

1.8.9. KMT /-ü-/ < Ar. /-ø-/

KMT nüzür < Ar. nezr; KMT ömür < Ar. ʿumr

1.9. Ünlü düşmesi

Ünlü düşmesi, türlü ses etkileri altında kelimelerin iç ve son seslerinde bulunan bazı ünlülerin düşmesidir (Korkmaz 2010: 227). Karaçay-Malkar Türkçesinde ünlü düşmesi *a*, *ā* *e*, *i*, *ī*, *ū* ünlülerinde kelime içi ve sonunda görülmektedir.

1.9.1. KMT /-ø/ < Ar. /-a/

KMT bitir / fitir < Ar. fiṭra

1.9.2. KMT /-ø-/ < Ar. /-ā-/

KMT tavruh < Ar. tevāriḥ

1.9.3. KMT /-ø-/ < Ar. /-e-/; KMT /-ø/ < Far. /-e/**1.9.3.1. KMT /-ø-/ < Ar. /-e-/**

KMT medirse / mezirte < Ar. medrese; KMT safran < Ar. za' ferān

1.9.3.2. KMT /-ø/ < Far. /-e/

KMT feyruz / payruz < Far. pīrūze

1.9.4. KMT /-ø-/ < Far. /-i-/

KMT prinç < Far. birinc

1.9.5. KMT /ø/ < Ar. /ī/**1.9.5.1. KMT /-ø-/ < Ar. /-ī-/**

KMT hazna < Ar. ḥazīne

1.9.5.2 KMT /-ø/ < Ar. /-ī/

KMT dav < Ar. da' vī; KMT hur < Ar. ḥūrī

1.9.6. KMT /-ø/ < Far. /-ū/

KMT şaptal < Far. şeftālū

2. Ünsüzlerle ilgili ses olayları**2.1. Ünsüz düşmesi**

Kelime içinde, kelime sonunda veya iç septe ünsüzlerin çeşitli sebeplerle kaybolması olayıdır (Korkmaz 2010: 231). Karaçay-Malkar Türkçesindeki ünsüz düşmesi örneklerine bakıldığında Arapçaya özgü gırtlak ünsüzleri olan ayın ve hemzenin yanında yine bir gırtlak ünsüzü olan /h/nin, diş ünsüzleri /d/ ve /t/, dudak ünsüzü /v/ ile akıcı ünsüzler /n/ ve /y/nin düştüğü görülmektedir.

2.1.1. Gırtlak ünsüzlerinin düşmesi**2.1.1.1. KMT /-ø-/ < Ar. /-ʔ-/**

KMT Cabrail < Ar. Cebrāʔil; KMT Kuran < Ar. Kūrʔān; KMT nal < Ar. naʔl

2.1.1.2. KMT /-ø-/ < Ar. /-ʔ/

KMT caza < Ar. cezāʔ; KMT hata < Ar. ḥaṭāʔ; himiya < Rus. himiya < Ar. kīmyāʔ; KMT qaza < Ar. qaḏāʔ; KMT qına < Ar. ḥinnāʔ; KMT vuzu < Ar. vuḏūʔ; KMT ziyna < Ar. zināʔ

2.1.1.2. KMT /ø/ < Ar. /ʕ/; KMT /ø/ < Far. /ʕ/**2.1.1.2.1. KMT /ø-/ < Ar. /ʕ-/**

KMT aba < Ar. ʕabā; KMT acayıb < Ar. ʕacāʔib; KMT adet < Ar. ʕādet; KMT adil < Ar. ʕādil; KMT akıl < Ar. ʕaql; KMT akırap / akırab < Ar. ʕakreb; KMT alam < Ar. ʕālem; KMT alamat < Ar. ʕalāmet; KMT alim < Ar. ʕalīm; KMT amal < Ar. ʕamel;

KMT amma < Ar. ‘amme; KMT arakı < Ar. ‘arakī; KMT Arap < Ar. ‘Arab; KMT asaba < Ar. ‘aşabe; KMT assı < Ar. ‘āşī; KMT asker < Ar. ‘asker; ayıb < Ar. ‘ayb; KMT azab < Ar. ‘azāb; ırız < Ar. ‘irz; KMT inad < Ar. ‘inād; KMT ömür < Ar. ‘umr

2.1.1.2.2. KMT /-ø-/ < Ar. /-‘-/

KMT dav < Ar. da‘vī; KMT kâba < Ar. kâ‘be; KMT kala < Ar. kal‘a; KMT mamır < Ar. ma‘mūr; KMT safran < Ar. za‘ferān; KMT tazir < Ar. ta‘zīr

2.1.1.2.3. KMT /-ø/ < Ar. /-‘/

KMT zaya < Ar. zāyi‘

2.1.1.3. KMT /ø-/ < Ar. /h-/

KMT aybat < Ar. heybet

2.1.1.4. KMT /ø/ < Ar. /ḥ/

2.1.1.4.1. KMT /ø-/ < Ar. /ḥ-/

KMT ambal < Ar. ḥammāl; KMT eseb < Ar. ḥisāb

2.1.1.4.2. KMT /-ø-/ < Ar. /-ḥ-/

KMT bökem < Ar. muḥkem

2.1.1.4.3. KMT /-ø/ < Ar. /-ḥ/

KMT tırafi < Ar. terāviḥ

2.1.1.5. KMT /ø-/ < Ar. /ḥ-/

KMT indek < Ar. ḥandaḳ

2.1.2. Akıcı ünsüzlerin düşmesi

2.1.2.1. KMT /ø/ < Far. /n/

2.1.2.1.1. KMT /ø-/ < Far. /n-/

KMT ışan < Far. nişan

2.1.2.1.2. KMT /-ø-/ < Far. /-n-/

KMT satraç < Far. şatranc

2.1.2.2. KMT /-ø-/ < Ar. /-y-/

KMT hasiyat < Ar. ḥayşiyet; KMT kef < Ar. keyf

2.1.3. Asıl dış ünsüzlerinin düşmesi

2.1.3.1. KMT /-ø/ < Far. /-d/

KMT usta < Far. ustād

2.1.3.2. KMT /ø/ < Ar. /t/; /ø/ < Far. /t/

2.1.3.2.1. KMT /-ø-/ < Far. /-t-/

KMT beder < Far. bedter

2.1.3.2.2. KMT /-ø/ < Ar. /-t/; KMT /-ø/ < Far. /-t/

KMT ışara < Ar. işāret; KMT aydes < Far. yād dest; KMT dos / tos < Far. düst; KMT durus < Far. durust

2.1.4. Dudak ünsüzünün düşmesi

2.1.4.1. KMT /θ/ < Ar. /v/

2.1.4.1.1. KMT /θ-/ < Ar. /v-/

KMT otan < Ar. vaṭan; KMT osuyat < Ar. vaṣiyyet; KMT ökül < Ar. vekīl; KMT özür < Ar. vezīr; KMT ollahiy < Ar. vallahī

2.1.4.1.2. KMT /-θ-/ < Ar. /-v-/

KMT molla < Ar. mevlā

2.2. Ünsüz değişimleri

Ünsüz değişimi, bir ünsüzün yerini kendisine yakın başka bir ünsüze bırakması olayıdır (Korkmaz 2010: 230). Karaçay-Malkar Türkçesinde, çok çeşitli ünsüz değişimleri görülmektedir.

2.2.1. Tonlulaşma (Ötümlüleşme)

Ünsüzlerin boğumlanma sırasında, ciğerlerden gelen havaya ses tellerinin titreşerek ton vermesi, ünsüzlerin tonluluk niteliği kazanması olayıdır (Korkmaz 2010: 215). Karaçay-Malkar Türkçesinde tonlulaşma, /k/ > /g/, /s/ > /j/, /s/ > /z/, /st/ > /z/, /t/ > /d/ ünsüzleri arasında meydana gelir.

2.2.1.1. KMT /g-/ < Ar. /k-/

KMT gemha < Ar. kemhā; KMT geten < Ar. kettān

2.2.1.2. KMT /-j-/ < Ar. /-s-/

KMT mejgit < Ar. mescid

2.2.1.3. KMT /-z/ < Ar. /-s/; KMT /-z/ < Far. /-s/

KMT nalmaz < Ar. elmās; KMT taz < Ar. ṭās; KMT horaz < Far. ḥorūs

2.2.1.4. KMT /-z/ < Far. /-st/

KMT abdez < Far. ābdest

2.2.1.5. KMT /d/ < Ar. /t/; KMT /d/ < Far. /t/

2.2.1.5.1. KMT /d-/ < Ar. /t-/; KMT /d-/ < Far. /t-/

KMT dariykat < Ar. ṭarīkat; KMT duḡum < Far. tuḡm

2.2.1.5.2. KMT /-d-/ < Ar. /-t-/

KMT muḡladis < Ar. miḡnāṭis

2.2.2. Tonsuzlaşma (Ötümsüzleşme)

Ses tellerinin ciğerden gelen havayı titreştirmemesi ve ton vermemesi; ünsüzlerin boğumlanma sırasında titreşimlerini kaybederek tonsuzluk niteliği kazanması olayıdır (Korkmaz 2010: 215). Karaçay-Malkar Türkçesinde tonlulaşmaya göre daha yaygın olan bu ses hadisesi, /b/ > /p/, /c/ > /ç/, /d/ > /t/, /g/ > /k/, /g/ > /k/, /ğ/ > /k/, /v/ > /f/, /z/ > /s/, /z/ > /s/, /z/ > /t/ ünsüzleri arasında görülmektedir.

2.2.2.1. KMT /p/ < Ar. /b/; KMT /p/ < Far. /b/

2.2.2.1.1. KMT /p-/ < Ar. /b-/; KMT /p-/ < Far. /b-/

KMT palah < Ar. belā; KMT prinç < Far. birinc

2.2.2.1.2. KMT /-p-/ < Ar. /-b-/; KMT /-p-/ < Far. /-b-/

KMT hapar < Ar. haber; KMT sapın < Ar. şābūn; KMT şorpa < Far. şūrbā

2.2.2.1.3. KMT /-p/ < Ar. /-b/

KMT aqırıp < Ar. ‘akreb; KMT Arap < Ar. ‘Arab; KMT ashap < Ar. aşhāb; KMT mihrap < Ar. mihrāb; KMT çöp < Far. çüb

2.2.2.2. KMT /-ç/ < Far. /-c/

KMT prinç < Far. birinc; KMT satraç < Far. şatranc

2.2.2.3. KMT /t/ < Ar. /d/; KMT /t/ < Far. /d/

2.2.2.3.1. KMT /t-/ < Ar. /d-/; KMT /t-/ < Far. /d-/

KMT taqıyqa < Ar. daqīqa; KMT tefter < Ar. defter; KMT tos < Far. düst; KMT tüken < Far. dükkān

2.2.2.3.2. KMT /-t-/ < Far. /-d-/

KMT patçah < Far. pādşāh; KMT çatır / şatır < Far. çāder

2.2.2.3.3. KMT /-t/ < Ar. /-d/; KMT /-t/ < Far. /-d/

KMT caldat < Ar. cellād; KMT kaşat < Ar. kaşd; KMT medet < Ar. meded; KMT mejiçit < Ar. mescid; KMT murat < Ar. murād; KMT şağat < Ar. şahid; KMT şeyit < Ar. şehid; KMT azat < Far. āzād; KMT bolat < Far. pūlād; KMT canazat < Far. cānāzād; KMT dert < Far. derd; KMT kükürt < Far. gūgird; KMT şat < Far. şād; KMT şekirt < Far. şāgird; KMT umut < Far. umīd

2.2.2.4. KMT /k/ < Far. /g/

2.2.2.4.1. KMT /k-/ < Far. /g-/

KMT kör < Far. gūr; KMT kükürt < Far. gūgird

2.2.2.4.2. KMT /-k-/ < Far. /-g-/

KMT şekirt < Far. şāgird; KMT kükürt < Far. gūgird

2.2.2.5. KMT /ķ-/ < Far. /g-/

KMT koz < Far. goz / gavz

2.2.2.6. KMT /ķ/ < Ar. /ğ/; KMT /ķ/ < Far. /ğ/

2.2.2.6.1. KMT /ķ-/ < Far. /ğ-/

KMT kavğa < Far. ğavğā

2.2.2.6.2. KMT /-ķ-/ < Far. /-ğ-/

KMT şaçal < Far. şağāl

2.2.2.6.3. KMT /-ķ/ < Ar. /-ğ/; KMT /-ķ/ < Far. /-ğ/

KMT balık < Ar. bālīg; KMT çıraq < Far. çerāğ

2.2.2.7. KMT /-f-/ < Ar. /-v-/ değişmesi

KMT tırafı < Ar. terāvīh

2.2.2.8. KMT /s/ < Ar. /z/

2.2.2.8.1. KMT /s-/ < Ar. /z-/

KMT sapran < Ar. za' ferān; KMT surahay < Ar. zerāfa

2.2.2.8.2. KMT /-s-/ < Ar. /-z-/

KMT ırışu / rışu < Ar. rizk

2.2.2.9. KMT /-s-/ < Ar. /-z-/

KMT mashab < Ar. mezheb

2.2.3. Sızıcılışma (Süreklileşme)

Patlayıcı ünsüzlerin çeşitli nedenlerle sızıcı ünsüzlere dönüşmesi olayıdır (Korkmaz 2010: 193). Karaçay-Malkar Türkçesinde sızıcılışma hadisesi, /b/ > /m/, /b/ > /v/, /c/ > /j/, /ç/ > /ş/, /d/ > /z/, /ğ/ > /h/, /k/ > /h/, /p/ > /f/ değişimi şeklinde görülmektedir.

2.2.3.1. KMT /m/ < Ar. /b/

2.2.3.1.1. KMT /m-/ < Ar. /b-/

KMT möz < Ar. bezz

2.2.3.1.2. KMT /-m-/ < Ar. /-b-/

KMT qahme < Ar. qahbe; KMT qurman < Ar. qurbān

2.2.3.2. KMT /-m-/ < Far. /-b-/

KMT kerivan < Far. kārban

2.2.3.3. KMT /-j-/ < Ar. /-c-/

KMT sejde / şejde < Ar. secde

2.2.3.4. KMT /ş-/ < Far. /ç-/

KMT şatır < Far. çāder

2.2.3.5. KMT /z/ < Ar. /d/; KMT /z/ < Far. /d/

2.2.3.5.1. KMT /-z-/ < Ar. /-d-/

KMT mezirte < Ar. medrese

2.2.3.5.2. KMT /-z/ < Far. /-d/

KMT ustaz < Far. ustād

2.2.3.6. KMT /h/ < Ar. /ğ/; KMT /h/ < Far. /ğ/

2.2.3.6.1. KMT /-h-/ < Far. /-ğ-/

KMT bahça / baçha < Far. bāğçe

2.2.3.6.2. KMT /h-/ < Ar. /ğ-/

KMT halat < Ar. ğalaṭ; KMT harib < Ar. ğarīb

2.2.3.7. KMT /h-/ < Ar. /k-/

KMT himiya < Rus. himiya < Ar. kīmīyā

2.2.3.8. KMT /h/ < Ar. /k/

2.2.3.8.1. KMT /-h-/ < Ar. /-k-/

KMT uvahtı < Ar. vakt; KMT nohta < Ar. nuḳṭa

2.2.3.8.2. KMT /-h/ < Ar. /-k/

KMT talah < Ar. ʔalāk; KMT rıshı / ırıshı < Ar. rizk

2.2.3.9. KMT /f-/ < Far. /p-/

KMT fayğambar < Far. peygāmbēr; KMT feyruz < Far. pīrūze

2.2.4. Süreksizleşme

Sızıcı ünsüzlerin çeşitli sebeplerle patlayıcı ünsüzlere dönüşmesi hadisesidir. Bu dönüşüm Karacay-Malkar Türkçesinde, /f/ > /b/, /f/ > /p/, /h/ > /g/, /h/ > /ğ/, /h/ > /g/, /h/ > /k/, /h/ > /k/, /m/ > /b/, /s/ > /c/, /s/ > /t/, /s/ > /t/, /ş/ > /ç/, /v/ > /b/, /y/ > /c/, /y/ > /d/, /z/ > /g/, /z/ > /t/ değişmesi şeklinde görülmektedir.

2.4.1. KMT /b/ < Ar. /f/

2.4.1.1. KMT /b-/ < Ar. /f-/

KMT bitir < Ar. fiṭra

2.4.1.2. KMT /-b-/ < Ar. /-f-/

KMT kebin < Ar. kefen; KMT tubul < Ar. ṭifl

2.4.1.3. KMT /-b/ < Ar. /-f/

KMT elib < Ar. elif

2.4.2. KMT /p/ < Ar. /f/; KMT /p/ < Far. /f/

2.4.2.1. KMT /p-/ < Ar. /f-/ değişmesi

KMT paķır < Ar. faķīr; KMT parız < Ar. farz; KMT pasık < Ar. fāsīk; KMT payda < Ar. fāʔide; KMT pırgavun < Ar. firʔavn; KMT pikir < Ar. fikr; KMT pil < Ar. fīl; KMT pitna < Ar. fitne

2.4.2.2. KMT /-p-/ < Ar. /-f-/; KMT /-p-/ < Far. /-f-/

KMT ƙalampir / ƙarampil < Ar. ƙaranful; KMT ƙatapa < Ar. ƙaṭīfe; KMT lapiyan < Ar. āfyūn; KMT sapar < Ar. sefer; KMT aperim < Far. āferīn; KMT şaptal < Far. şeftālū

2.4.3. KMT /-ğ-/ < Ar. /-h-/; KMT /-ğ-/ < Far. /-h-/

KMT şağat < Ar. şāhid; KMT bağa < Far. bahā; KMT şağbulut < Far. şāhbalūt

2.4.4. KMT /-g-/ < Ar. /-h-/

KMT masağat < Ar. naşīhat

2.4.5. KMT /ƙ/ < Ar. /h/

2.4.5.1. KMT /ƙ-/ < Ar. /h-/

KMT ƙına < Ar. ḥinnāʔ; KMT ƙırs < Ar. ḥırs

2.4.5.2. KMT /-ƙ/ < Ar. /-h/

KMT aƙmaƙ < Ar. aḥmaƙ; KMT arbaƙ < Ar. ervāh

2.4.6. KMT /k/ < Far. /h/

2.4.6.1. KMT /k-/ < Far. /h-/

KMT ƙuday < Far. ḥudā

2.4.6.2. KMT /-k-/ < Far. /-h-/

KMT duƙum < Far. tuḥm

2.4.7. KMT /b-/ < Ar. /m-/

KMT balham < Ar. merhem; KMT bökem < Ar. muhkem; KMT busurman < Ar. muslim + Far. ân

2.4.8. KMT /-c-/ < Far. /-s-/

KMT aciman < Far. âsmân

2.4.9. KMT /-t-/ < Ar. /-s-/

KMT mezirte < Ar. medrese

2.4.10. KMT /-t-/ < Ar. /-ğ-/

KMT matal < Ar. meşel

2.4.11. KMT /-ç-/ < Far. /-ş-/

KMT patçah < Far. pādşāh

2.4.12. KMT /-b-/ < Ar. /-v-/ değişmesi

KMT arbağ < Ar. ervāh; KMT şalbar < Ar. şelvār; KMT toba < Ar. tevbe

2.4.13. KMT /-d-/ < Ar. /-y-/

KMT kadamat < Ar. kıyāmet

2.4.14. KMT /g-/ < Ar. /z-/

KMT gencefîl < Ar. zencebîl

2.4.15. KMT /-t/ < Far. /-z/

KMT kağıt < Far. kâğaz

2.2.5. Akıcılışma

/b/, /d/, /g/, /ğ/, /k/, /k/ gibi patlayıcı ünsüzlerden biriyle /h/ gırtlak ünsüzünün //, /m/, /n/, /r/, /y/ gibi bol sesli akıcı ünsüzlerden birine dönmesi hadisesidir (Korkmaz, 2010: 14). Bu ses olayı, Karaçay-Malkar Türkçesinde iki Arapça kelimedede ve iç seste /h/ > /y/ değişmesi biçiminde görülür.

2.2.5.1. KMT /-y-/ < /-h-/ değişmesi

KMT kayır < Ar. qahr; KMT şeyit > Ar. şehîd

2.6. Dudaksılışma

Yuvarlak ünlüler yanındaki ünsüzlerle dudak ünsüzleri yanında bulunan ünsüzlerin boğumlanma noktaları bakımından dudak ünsüzüne dönüşmesi olayıdır (Korkmaz 2010: 73). Karaçay-Malkar Türkçesindeki dudaksılışmada, bir diş ünsüzü olan /n/ bir dudak ünsüzü olan /m/ye dönüşür. Lehçedeki dudaksılışma, daha çok dudak ünsüzlerinin etkisine bağlı olarak uzak benzeşme yoluyla gerçekleşmiştir: *nizām* > *mizam*, *beyān* > *bayam*, *mekān* > *mekām*. İki örnekte ise yakın benzeşme söz konusudur: *anbār* > *ambar*, *qaranful* > *kalampir* / *qarampil*. Yuvarlak bir ünlüye ya da dudak ünsüzünün etkisine bağlı olmadan gerçekleşen dudaksılışma örnekleri de vardır: *naşîhat* > *masağat* vb.

2.6.1. KMT /m/ < Ar. /n/**2.6.1.1. KMT /m-/ < Ar. /n-/**

KMT masağat < Ar. naşîhat; KMT mizam < Ar. nizām; KMT muzur < Ar. nezr

2.6.1.2. KMT /-m-/ < Ar. /-n-/

KMT ambar < Far. anbār; KMT alampir / arampil < Ar. aranful

2.6.1.3. KMT /-m/ < Ar. /-n/; /-m/ < Far. /-n/

KMT bayam < Ar. beyān; KMT mekām < Ar. mekān; KMT aperim < Far. āferīn

2.2.7. Benzeşme

Kelime içindeki bir sesin, boğumlanma noktası veya niteliği bakımından yan yana veya aralıklı duran bir başka sesle benzer veya eş duruma getirilmesi olayıdır (Korkmaz 2010: 41).

2.2.7.1. KMT /-ll-/ < Ar. /-l-/

KMT molla < Ar. mevlā

2.2.8. Aykırılışma (Benzeşmezlik)

Bir kelimedede yan yana veya birbirine yakın bulunan aynı cinsten iki sestenden birinin, boğumlanma noktasını ötekinden ayırarak başka bir sese dönüştürmesi olayıdır (Özkan 2001: 209). Karaçay-Malkar Türkçesindeki aykırılışma /ll/ > /ld/, /mm/ > /mb/, /nn/ > /nd/, /zz/ > /dz/ değişmesi şeklinde görülür.

2.2.8.1. KMT /-dz-/ < Ar. /-zz-/

KMT muvadin < Ar. mu'ezzin

2.2.8.2. KMT /-mb-/ < Ar. /-mm-/

KMT ambal < Ar. ammāl;

2.2.8.3. KMT /-nd-/ < Ar. /-nn-/

KMT candet < Ar. cennet; KMT sündet < Ar. sunnet; KMT tender < Ar. tennür

2.2.9. Diğer ünsüz değişimleri**2.2.9.1. Süreksiz ünsüzler arası değişim****2.2.9.1.1. KMT /-g-/ < Ar. /-c-/**

KMT mejgit < Ar. mescid

2.2.9.2. Sürekli ünsüzler arası değişimler**2.2.9.2.1. KMT /-h-/ < Ar. /-f-/**

KMT surahay < Ar. zerāfa

2.2.9.2.2. KMT /-v-/ < Ar. /-f-/

KMT gāvur < Ar. kāfir

2.2.9.2.3. KMT /r/ < Ar. /l/**2.2.9.2.3.1. KMT /-r-/ < Ar. /-l-/**

KMT busurman < Ar. muslimān

2.2.9.2.3. 2.KMT /-r/ < Ar. /-l/

KMT alampir < Ar. aranful

2.2.9.2.4. KMT /l/ < Ar. /n/; KMT /l/ < Far. /n/**2.2.9.2.4.1. KMT /l-/ < Far. /n-/**

KMT ilişan < Far. nişān

2.2.9.2.4.2. KMT /-l-/ < Ar. /-n-/

KMT muqladis < Ar. miḡnāḡis

2.2.9.2.4.3. KMT /-l-/ < Ar. /-n-/

KMT maymul < Ar. meymūn

2.2.9.2.5. KMT /-r-/ < Far. /-n-/

KMT ḡaliyar < Far. ḡalyān

2.2.9.2.6. KMT /-l-/ < Ar. /-r-/

KMT balham < Ar. merhem; KMT ḡalampir < Ar. ḡaranful

2.2.9.2.7. KMT /ḡ-/ < Ar. /s-/

KMT ḡejde < Ar. secde

2.2.9.2.8. KMT /s-/ < Far. /ḡ-/

KMT sıra < Ar. ḡire; KMT. satraḡ < Far. ḡaḡranc

2.2.9.2.9. KMT /n-/ < Ar. /y-/

KMT naḡut < yāḡūt

2.2.9.3. Arapça gırtlak ünsüzlerindeki değişimler**2.2.9.3.1. Gırtlak ünsüzünün damak ünsüzüne dönmesi****2.2.9.3.1.1. KMT /-ḡ-/ < Ar. /-^ç-/**

Karaçay-Malkar Türkçesinde Arapça alıntı kelimelerdeki gırtlak ünsüzü /^ç/ için daha çok art damak ünsüzü /ḡ/ kullanılır. İç seste bu gırtlak ünsüzünün bulunduğu kelimelerde, *sagat* örneği dışında art damak ünsüzü /ḡ/den sonra bir ünlü türemesi de meydana gelir: KMT firḡavun / pırḡavun < fir^çavn; KMT laḡanat < Ar. la^çnet; KMT maḡana < Ar. ma^çnā; KMT malḡun < Ar. mel^çūn; KMT saḡat < Ar. sā^çat; KMT sanāḡat < Ar. ḡan^çat; KMT ḡaḡaban < Ar. ḡa^çbān; KMT ḡeriḡat < Ar. ḡerī^çat; KMT tabiḡat < Ar. tabī^çat

2.2.9.3.2. Gırtlak ünsüzünün dudak ünsüzüne dönmesi

Arapça gırtlak ünsüzleri ayın ve hemze, Karaçay-Malkar Türkçesinde bazı örneklerde bir dudak ünsüzü olan /v/’ye dönmüştür

2.2.9.3.2.1. KMT /-v-/ < Ar. /-^ç-/KMT camavat < Ar. cemā^çat; KMT duva < Ar. du^çā**2.2.9.3.2.2. KMT /-v-/ < Ar. /-^v-/**KMT muvadzin < Ar. mu^vezzīn**2.2.9.3.3. Gırtlak ünsüzünün diḡ eti ünsüzüne dönmesi****2.2.9.3.3. 1. KMT /c-/ < Ar. /^v-/**

KMT cesir < Ar. ‘esīr

2.2.9.3.4. Gırtlak ünsüzünün akıcı ünsüze dönmesi**2.2.9.3.4.1. KMT /-y-/ < Ar. /-^v-/**

KMT acayıb < Ar. ‘acā^vib; KMT Azrayıl < Ar. ‘Azrā^vīl; KMT dayım < Ar. dā^vim; KMT fayda / payda < Ar. fā^vide

2.2.9.3.5. Gırtlak ünsüzünün bir başka gırtlak ünsüzüne dönmesi**2.2.9.3.5.1. KMT /-h/ < Ar. /-ʔ/**

KMT salah < Ar. šalāʔ

2.2.10. Ünsüz ikizleşmesi

İç seste iki ünlü arasında bulunan bazı ünsüzlerin iki ayrı heceye ait olmak şartıyla yinelenmeleri olayıdır (Karağaç 2015: 80). Karaçay-Malkar Türkçesinde ünsüz ikizleşmesi, uzun ünlü taşıyan kelimelerde /l/ > /ll/, /m/ > mm/, /s/ > /ss/ şeklinde bir gelişmeyle görülür.

2.2.10.1. KMT /-ll-/ < Far. /-l-/

KMT ballı < Far. ālbālū

2.2.10.2. KMT /-mm-/ < Far. /-m-/

KMT gammeş / gemmeş < Far. gāmīş

2.2.10.3. KMT /-ss-/ < Ar. /-s-/

KMT assı < Ar. ʿāšī

2.2.11. Ünsüz düşmesi

Bazı kelimelerdeki iç ya da son sesteki çift ünsüzden birinin düşmesi olayıdır (Özkan 2001: 160). Karaçay-Malkar Türkçesinde ünsüz tekleşmesi, /cc/ > /c/, /dd/ > /d/, /ff/ > /f/, /kk/ > /k/, /mm/ > /m/, /nn/ > /n/, /ss/ > /s/, /tt/ > /t/, /yy/ > /y/, /zz/ > /z/ şeklinde bir gelişmeyle görülmektedir.

2.2.11.1. KMT /-c/ < Far. /-cc/

KMT haci < Far. ḥācc

2.2.11.2. KMT /-d-/ < Far. /-dd-/

KMT aydes < Far. yād dest

2.2.11.3. KMT /-f/ < Ar. /-ff/

KMT saf < Ar. şaff

2.2.11.4. KMT /-k-/ < Ar. /-kk-/; KMT /-k-/ < Far. /-kk-/

KMT merekeb < Ar. murekkeb; KMT tüken < Far. dükkān

2.2.11.5. KMT /-ḫ-/ < Ar. /-kk-/

KMT haḫ < Ar. ḥaḫḫ

2.2.11.6. KMT /-m-/ < Ar. /-mm-/

KMT hamam < Ar. ḥammām

2.2.11.7. KMT /n/ < Ar. /nn/**2.2.11.7.1. KMT /-n-/ < Ar. /-nn-/**

KMT cahanim < Ar. cehennem; KMT kına < Ar. ḥinnāʔ

2.2.11.7.2. KMT /-n/ < Ar. /-nn/

KMT cin < Ar. cinn

2.2.11.8. KMT /-r-/ < Ar. /-rr-/

KMT kere < Ar. kerre

2.2.11.9. KMT /-s-/ < Ar. /-ss-/

KMT k̄asab < Ar. kaṣṣāb

2.2.11.10. KMT /-t-/ < Ar. /-tt-/

KMT geten < Ar. kettān

2.2.11.11. KMT /-t/ < Ar. /-tt/

KMT hat < Ar. ḥaṭṭ

2.2.11.12. KMT /-v-/ < Ar. /-vv-/

KMT aval < Ar. evvel; KMT kuvat < Ar. kuvvet

2.2.11.13. KMT /-y-/ < Ar. /-yy-/

KMT adabiyat < Ar. edebiyāt; KMT hasiyat < Ar. ḥaṣṣiyet; KMT madaniyat < Ar. medeniyyet; KMT osuyat < Ar. vaṣṣiyet; KMT ṣamsiye < Ar. ṣemsiye

2.2.11.14. KMT /-z/ < Ar. /-zz/

KMT böz / möz < Ar. bezz

2.2.12. Yer değiştirme (Göçüşme)

Kelime içindeki komşu ya da uzak seslerin yer değiştirilmesi olayıdır (Korkmaz 2010: 107). Yakın seslerin yer değiştirilmesi *yakın göçüşme*, uzak seslerin yer değiştirilmesi ise *uzak göçüşme* olarak adlandırılır. Karaçay-Malkar Türkçesinde, sadece ünsüzler arasında değil ünlüyle ünsüz arasında da yer değiştirme görülmektedir.

2.2.12.1. Ünlüyle ünsüz arasında

Karaçay-Malkar Türkçesinde ünlüyle ünsüz arasında *is > sı, yā > ay* şeklinde, yakın göçüşme örnekleri görülür.

2.12.1.1. sı / zı < is yer değiştirilmesi

KMT sıraf-zıraf < Ar. isrāf

2.12.1.2. ay < yā yer değiştirilmesi

KMT aydes < Far. yād+dest

2.12.2. Ünsüzler arasında**2.12.2.1. Yakın göçüşme****2.12.2.1.1. KMT /-çh-/ < Far. /-ğç-/**

KMT baçha < Far. bāğçe

2.12.2.1.2. KMT /-rb-/ < Far. /-br-/

KMT arbaz < Far. ābrīz

2.12.2.1.3. KMT /-şh-/ < Ar. /-ḥş-/

KMT maşhar < Ar. maḥşer

2.12.2.1.4. KMT /-td-/ < Far. /-dt-/

KMT bıtdır < Far. bedter

2.12.2.2. Uzak göçüşme**2.12.2.2.1. KMT /ş-h/ < Ar. /ḥ-ş/**

KMT şahşah < Ar. ḥaṣḥāş

2.12.2.2.2. KMT /n-l/ < Ar. /l-n/

KMT nalat < Ar. la'net

2.12.2.2.3. KMT /z-r/ < Ar. /r-z/; KMT /z-r/ < Far. /r-z/

KMT muzara < Ar. maraž; KMT abzar < Far. ābrīz

2.2.13. Ünsüz türemesi

Kelime ön, iç ve son seslerinde, kelimenin aslında olmayan bir ünsüzün türemesi olayıdır (Korkmaz 2010: 231). Karaçay-Malkar Türkçesinde sadece Arapça kelimelerde /c/, /h/, /l/, /n/, /y/ ünsüzleri türemiştir.

2.2.13.3. KMT /l-/ < Ar. /θ-/

KMT lapiyan < Ar. āfyūn

2.2.13.4. KMT /n-/ < Ar. /θ-/

KMT nalmaz < Ar. elmās

2.2.13.5. KMT /y/ < Ar. /θ/**2.2.13.5.1. KMT /-y-/ < Ar. /-θ-/**

KMT hırsab < Ar. hisāb; KMT siyrat < Ar. širāt

2.2.13.5.2. KMT /-y/ < Ar. /-θ/

KMT surahay < Ar. zerāfa; KMT ollahiy < Ar. vallāhi

3. Herhangi bir ses değişmesine uğramayan kelimeler

KMT atlas < Ar. atlas; KMT bereket < Ar. bereket; KMT ders < Ar. ders; KMT halk < halk; KMT. hurmet < Ar. hürmet; KMT millet < Ar. millet; KMT mahkeme < Ar. mahkeme; KMT mashara < Ar. mashāra; KMT mermer < Ar. mermer; KMT sadaka < Ar. şadaqa; KMT saakat < Ar. saakat; KMT sebab < Ar. sebab; KMT şart < Ar. şart; KMT tabak < Ar. tabak; KMT tarh < Ar. tarh; KMT tereke < Ar. tereke; KMT zarf < Ar. zarf; KMT zibil < Ar. zibil; KMT beçel < Far. beçel; KMT bed < Far. bed; KMT bulbul < Far. bülbül; KMT çarh < Far. çarh; KMT çille < Far. çille; KMT hoş < Far. hoş; KMT huner < Far. huner; KMT kâr < Far. kâr; KMT kem < Far. kem; KMT neft < Far. neft; KMT şeker < Far. şeker; KMT taht < Far. taht

B. Anlam değişmesi

Tarihî süreç içerisinde bir dilin kelimeleri anlam daralması, genişlemesi, başka anlama geçiş, anlam iyileşmesi, kötüleşmesi gibi semantik birtakım kaymalar gösterebilir. Bu kaymalar, bir dilin kendine mahsus kelimeleri arasında görülebileceği gibi alıntı kelimeler arasında da görülebilir. Bu bölümde, Karaçay-Malkar Türkçesinde anlam değişmesine uğramış Arapça ve Farsça kelimeler üzerinde durulmuş, bu kelimeler italikle verilmiştir. Kelimelerin Arapçadaki karşılıkları için Mehmet Kanar'ın Arapça Türkçe Sözlük'ü ile Serdar Mutçalı'nın Arapça-Türkçe Sözlük'ünden ve geniş bir veritabanını içine alan, Arapçanın tarihî sözlüklerini de içeren www.almaany.com adlı siteden, Farsça için Mehmet Kanar'ın Büyük Farsça-Türkçe Sözlük'ü ile Büyük Türkçe-Farsça Sözlük'ünden ve Hasan Enveri'nin Ferheng-i Bozorg-i Sohen adlı eserinden yararlanılmıştır.

1. Arapça kelimelerde anlam değişmesi

alamat (аламат / علامت ‘alāmet)

KMT *Büyük, muhteşem* (KMTS: 77).

Ar. İşaret, iz, nişan, emare, belirti; ayırt edici özellik; amblem; marka (MATS: 591); sınır; yol işaret taşı (KATS: 1277).

amal (амал / عمل ‘amel)

KMT *Tarz, usul, metot; çare, imkân; araç, vasıta; tedbir* (KMTS: 82).

Ar. Meşgul olma, ilgilenme (KATS: 1287); yapma, etme; hareket, eylem, iş, çalışma; uygulama (MATS: 599).

amanat (аманат / امانت emānet)

KMT *Emanet; vazife, iş, görev; rehine, tutsak; teminat, garanti, ipotek; rica, dilek, emir* (KMTS: 83).

Ar. Emanet; güven; güvenilirlik, eminlik (KATS: 302).

amma (амма / عمه ‘amme)

KMT *Nine, büyük anne, yaşlı kadın* (KMTS: 83).

Ar. Hala (KATS: 1285).

aram (арам / آرام ārām)

KMT *Şahit, tanık* (KMTS: 87).

Ar. Nişan taşları, işaret taşları (KATS: 15).

arbak (арбак / ارواح ervāḥ)

KMT *Ruh* (KMTS: 87).

Ar. Ruhlar (KATS: 143).

asaba (асаба/ عصبه ‘aşabe)

KMT *Mirasçı, varis; halef, ardıl* (KMTS: 90).

Ar. On ila kırk kişi arasındaki topluluk (KATS: 1261); federasyon, kurum; cemiyet, grup, takım, birlik; hizip, çete; baba tarafından akrabalık, akrabalar (MATS: 572); varis, mirasçı www.almaany.com/ [Erişim tarihi: 13.06.2019].

asar (асар / اثر)

KMT *Hüküm geçiren, nüfuzlu, otoriter; sözü geçen, güçlü, zorlu* (KMTS: 91).

Ar. İz, belirti, alamet, emare, işaret, damga; etki, tesir; rumuz; eser, yapıt; anıt, abide; tarih kitabı; hadis; sünnet; yol; kılıç parlaklığı (KATS: 54); izlenim, intiba (MATS: 4).

asil (асыл / اصیل ašīl)

KMT *Görgülü, asil, soylu, necip; namuslu, dürüst; ünlü, meşhur; değerli, kıymetli, pahalı* (KMTS: 91).

Ar. Soylu, asil; vekil olmayan, asaleten duran (KATS: 222); saf; orijinal, aslına uygun, yozlaşmamış; doğru, gerçek; sağlam; makul, akla uygun; sapmaz, değişken olmayan, sağlam karakterli; köklü; yerli, doğuştan gelen (MATS II: 17).

assı (accы / عاصی 'āṣī)

KMT Günahkâr, dine karşı çıkan, aforoz edilmiş; *sadakatsiz, hain; düşman; dolandırıcı* (KMTS: 91).

Ar. Asi, isyancı (KATS: 1263); inatçı, serkeş (MATS: 574).

aybat (айбат / هيبت heybet)

KMT Gösterişli, güzel; zarif, şık, alımlı (KMTS: 99).

Ar. Huşu, haşyet, saygı ile karışık korku; saygı; saygınlık (MATS: 955).

bayam (байам / بيان beyān)

KMT Açık, belli, aşikâr; *ayıp, rezalet, yüz karası; belki, galiba, bir ihtimal* (KMTS: 114)

Ar. Ortaya çıkma, açıklığa kavuşma; açıklama, izah etme (KATS: 453); açıklık, anlaşılabilirlik, vuzuh; haber; resmî rapor; indeks, liste; belagat; fesahat (MATS: 82).

caza (джаза-жаза/ جزاء cezā')

KMT Talih, kader; *alın yazısı* (KMTS: 146).

Ar. Karşılık, ödül, mükâfat; ceza (KATS: 678) (MATS: 117).

dam (дам/ طعام ṭa' ām)

KMT Tat, lezzet (KMTS: 181).

Ar. Yemek; yiyecek; buğday (KATS: 1192); öğün (MATS: 522).

daraca (дараджа-даража / درجه derece)

KMT Önem, ehemmiyet, fayda, anlam; derece, düzey, seviye; rütbe, paye (KMTS: 181).

Ar. Derece; merdiven; basamak; rütbe; daire (KATS: 871); derece, ton (ölçü aleti vb. için); derece (mat., geo., sıcaklık); oran, nispet; mertebe, seviye; sınıf (tren vb.nde); evre, safha, devre (gelişimin); not (derslerde) (MATS: 263).

darıyqat (дарийкъат / طريقه ṭarīqat)

KMT Kilise, manastır (KMTS: 182).

Ar. Yol, metot, usul; sistem; inanç, din (MATS: 521).

eseb / haseb / hıysab (эсеб-хасеб-хыисаб / حساب ḥisāb)

KMT Hesap; *imkân, fırsat; tarz, usul, metot; fikir; düşünce; sebep* (KMTS: 195-214-219).

Ar. Sayma, sayı; yeterli, kâfi; topluluk (KATS: 746); hesap, hesaplama, işlem; tahmin, paha biçme; hesap görme; dikkat, uyanıklık (MATS: 167).

fahmu / rahmu (фахму-пахму / فهم fehm)

KMT Yetenek, kabiliyet, istidat (KMTS: 196-320).

Ar. Anlama, anlayış (KATS: 1375); idrak, kavrayış; algılama; zekâ, zihin (MATS: 676).

fırğavun / pırğavun (фыргъаун-пыргъаун / فرعون fir'avn)

KMT Dolandırıcı; *her yere sokulan; namussuz, alçak* (KMTS: 197-321).

Ar. Firavun; azgın ve kibirli insan (KATS: 1353); zalim, zorba (MATS: 655).

fitna-pitna (فیتنا-پیتنا / فتنه fitne)

KMT Kurnazlık, dolandırıcılık, entrika, desise; *zarar ziyan* (KMTS: 197-321).

Ar. Fitne; sınav, deneme, imtihan; azgınlık; azap; günah; küfür; rezillik; delilik; sıkıntı; çocuk; mal; (KATS: 1341); çarpıcı güzellik, çekicilik; tutkunluk, büyülenme, meftun olma, delicesine sevdaya tutulma; entrika, hile; kargaşa, ayrılık, ihtilaf (MATS: 645).

haciret (хаджирет-хажирет / هجرت hacret)

KMT Göç; *göçmen, muhacir* (KMTS: 211).

Ar. Ayırılma, bırakma, göç (MATS: 935).

haq (хакъ / حق haqq)

KMT Hak; *ücret, kazanç* (KMTS: 212).

Ar. Allah; Kuran-ı Kerim; İslam; hikmet; hak; adalet; mal mülk; kesin; gerekli, zorunlu; sadık; ölüm; orta; yaraşır; layık; doğru, sahih (KATS: 762); münasip durum; makul; aslına uygun (MATS: 183).

halal (халал / حلال halāl)

KMT Helal, *temiz kalpli* (KMTS: 212).

Ar. Helal; izin verilmiş olan şey; kanuni, resmî; resmî mülkiyet (MATS: 189).

halek (халек / هلاک helāk)

KMT *Kötü, işe yaramaz, bozuk, pis, kirli* (KMTS: 212).

Ar. Ölüm, yok olma; sonsuz yok oluş (KATS: 1860) (MATS: 946).

halq (халкъ / خلق halq)

KMT *Halk, millet* (KMTS: 213).

Ar. Yarattılmış olanlar, insanoğlu, beşer; yaratık, mahlukât (KATS: 839); yapma, ilk kez yapma; beden yapısı, bünye (MATS: 245)

hapar (хапар / خبر haber)

KMT Haber, havadis; *hikâye* (KMTS: 213).

Ar. Haber (KATS: 799); bilgi, malumat; mesaj, rapor; söylenti, dedikodu (MATS: 213).

haram (харам / حرام harām) Kötü (KMTS: 214).

Ar. Haram, yasak, tabu; kutsal, mukaddes; kutsal nesne; zevce, eş; kutsal yer, girilmesi yasak oda (MATS: 163).

harib (хариб / غريب ġarīb)

KMT *Garip, zavallı* (KMTS: 214).

Ar. Yabancı, tanıdık olmayan, el; acayip, tuhaf, alışılmamış; şaşırtıcı, ilgi çekici; anlaşılması zor, kapalı (MATS: 621)

hasiyat (хасият / حيثت haşsiyyet)

KMT *Özellik, hususiyet* (KMTS: 214).

Ar. Haysiyet, itibar, onur, şeref (KATS: 787); bakış, görüş, bakış acısı, yaklaşım; düşünce (MATS: 209).

hata (хата / خطاء *ḥaṭā'*)

KMT *Kötülük, talihsizlik; yaramazlık; suç, zarar, ziyan, korku, tehlike* (KMTS: 214).

Ar. Hata, yanılma, yanlışlık (KATS: 827); kusur, kabahat (MATS: 232).

hava (хaya / هوا *hevā*)

KMT *Hava* (KMTS: 214).

Ar. Nefis, nefis arzusu; boş arzu (KATS: 1870); sevgi, muhabbet; şefkat; özlem, hasret; zevk; kapris (MATS: 954).

hayran (хайран / حيران *ḥayrān*)

KMT *Hayrete düşme, şaşma, şaşkınlık; harika, fevkalade* (KMTS: 216).

Ar. Şaşkın, hayret içinde, sersemlemiş, afallamış, ne yapacağını bilmeyen; mütereddit, şaşkın, aptalca (sırıltma); çelişkili, tutarsız (sözler vb.) (MATS: 210); hoşuna gitmek, sevmek beğenmek www.almaany.com/ [Erişim tarihi: 13.06.2019].

hıyanat (хыянат / خیانت *ḥiyānet*)

KMT *Zarar, ziyan, kötülük, şer* (KMTS: 219).

Ar. İhanet, hıyanet, hainlik, sadakatsizlik; emanete hıyanet; kandırma; aldatma (MATS: 252).

hurmet (хурмет / حرمت *ḥurmet*)

KMT *Hürmet, saygı; alım, gösteriş* (KMTS: 222).

Ar. Kutsallık, mukaddes olma, ilahi dokunulmazlık; saygı, hürmet; kutsal şey (MATS: 163).

ihtiyar (ыхтыяр / اختیار *iḥtiyār*)

KMT *Yetki, salahiyet* (KMTS: 223).

Ar. Seçim, tercih; seçenek, alternatif, özgür istek (MATS: 254).

inad (инад / عناد *'inād*)

KMT *Öç, intikam, ceza* (KMTS: 229).

Ar. Direnme, mukavemet, direnç; inatçılık, dik kafalılık, ısrarcılık (MATS: 602).

қадар (къадаp / قدر *қader*)

KMT *Kader; devir, çağ, zaman; kuvvet, güç, kudret* (KMTS: 235); zaman, süre, çağ www.almaany.com/ [Erişim tarihi: 13.06.2019].

Ar. Kader, kısmet, takdir-i ilahi (MATS: 690).

kâfir (кафыр / كافر *kāfir*)

KMT *Kâfir; hilekâr, düzenbaz, dolandırıcı* (KMTS: 236).

Ar. Allah'a inanmayan (KATS: 1435); nankör (MATS: 766).

қасаb (къасаb / قصاب *қаşşāb*)

KMT *Satmak için hayvan kesimi; satılık et; kurban kesimi* (KMTS: 246)

Ar. Kasap; kadastro memuru (MATS: 708); neyzen; ney yapımcısı (KATS: 1408).

kaşt (къаст / قصد qaşd)

KMT Niyet, amaç, kasıt; *tövbe, yemin* (KMTS: 246).

Ar. Maksat, kasıt, amaç; niyet; hedef; tasarruf, idare, tutum (MATS: 708).

kerahat (кєрахат / كراهت kerāhet)

KMT *Yasak, yasaklanmış; pis, kirli* (KMTS: 255).

Ar. Nefret; sevmeme, hoşlanmama; iğrenme, tikslenme (KATS: 1452) (MATS: 758).

loğum (локъум / راحت الحلقو rāhat + һулқум)

KMT *İçine et konularak yapılan hamur işi bir yemek türü* (KMTS: 290).

Ar. Lokum, Türk lokumu (KATS: 926).

macüsü / mecisuv (маджюсю-меджисуу / مجوسی mecūsī)

KMT *Putperest; cahil, bilgisiz, geçmişten kalan, eski* (KMTS: 290-295).

Ar. Ateşperest rahibi (KATS: 1549).

mal (мал / مال māl)

KMT *Küçük ve büyük baş hayvan* (KMTS: 292).

Ar. Mülk, servet, zenginlik, gayrimenkul gibi taşınır veya taşınmaz varlıkların tamamı (KATS: 1527).

mammāt (маммат / همت himmet)

KMT *Karşılıklı yardımlaşma, imece; yardımcı* (KMTS: 293).

Ar. Niyet, maksat; gayret; azim, sebat, kararlılık; heves, merak; âlicenaplık, yüce gönüllülük (MATS: 947).

mashab (машаб / مذهب mezheb)

KMT *Mezhep; düzen, nizam* (KMTS: 294).

Ar. Gidiş, ayrılış, gitme, ayrılma; kaçış, kaçma; izlenilen, tutulan yol; tavır, usul, politika; görüş, düşünce, kanı; ideoloji; öğretici, doktrin; hareket, eğilim; okul, mezhep; dinî inanç (MATS: 297).

mashara (машара / مسخره mashāra)

KMT *Alay, istihza; namussuzluk, iffetsizlik, çapkınlık; oynak, fırlıdak* (KMTS: 294).

Ar. Alay konusu; tuhaf, gülünç, komik (MATS: 380).

matal (матал / مثل mesel)

KMT *Mana, anlam, şekil* (KMTS: 294).

Ar. Benzerlik; atasözü, özdeyiş; örnek; ibret, ders (MATS: 819).

medet (медет / مدد meded)

KMT *Acıma, merhamet ifade eden bir söz; yazık, tüh* (KMTS: 295).

Ar. Güç, kuvvet; asker (KATS: 1570); yardım, destek, takviye (MATS: 824)

merekeb (мерекеб / مركب murekkeb)**KMT** Mürekkep (KMTS: 296).**Ar.** ...den oluşmuş, ...den olma; birleşik; kompleks; bağımlı (MATS: 336).**millet (миллет / ملت millet)****KMT** Millet (KMTS: 299).**Ar.** Dinî cemaat; din, inanç (MATS: 843)**nalat (نالат / لعنة la'net)****KMT** Lanet, beddua; *hilekâr, dolandırıcı; iğrenç, tiksindirici* (KMTS: 304).**Ar.** Lanet; beddua, ilenç; azap (KATS: 1499).**namıs (намыс / ناموس nāmūs)****KMT** Namus; *Şeref, gurur, ahlak; saygı, hürmet, töre* (KMTS: 305)**Ar.** Kurnaz, uyanık; sırdaş; sivrisinek (MATS: 919) cebrail; becerili; pusu; tuzak; dedikoducu, kovucu; hilekâr; aslan yatağı; kanun; şeriat; din; manastır (KATS: 1715) irz; www.almaany.com/ [Erişim tarihi: 13.06.2019].**nüzür / tuzur (нюзюр-музур / نذر nezr)****KMT** Adak; *ant, yemin; hedef, amaç, niyet; fayda, lüzum* (KMTS: 303-307).**Ar.** Adak; uyarı, ikaz (MATS: 873).**ömür (өмюр / عمر 'umr)****KMT** Ömür; *asır, yüzyıl* (KMTS: 317).**Ar.** Ömür, hayat; yaş (KATS: 1286) (MATS: 598).**sabır (сабыр / صبر şabr)****KMT** Sakin, *dingin; sabırlı, yatışmış; uysal, halim selim* (KMTS: 323).**Ar.** Sabır, tahammül; sükûnet, huzur, dinginlik; sebat, metanet; kendine hâkim olma, kendini tutma (MATS: 468).**saqat (сақат / سقط saqat)****KMT** Hastalıklı, *hasta; sakat, malul* (KMTS: 326).**Ar.** Adi, alçak işe yaramaz şey; faydasız; rezillik; düşürülen nesne (KATS: 1063); düşme, devrilme, yıkılma; (saç) dökülme; bozulma, geçersizleşme, hükmü kalmama (MATS: 393).**sapar (сапар / سفر sefer)****KMT** *Oruç olmayan, seferi* (KMTS: 331).**Ar.** Ayrılma, yola çıkma; yolculuk, sefer, tur, seyahat (MATS: 392); uzak; sabah ağartısı (KATS: 1060).**sebeb (себеб / سبب sebeb)****KMT** Seber; yardım, fırsat, vesile; *teskin etme, yatıştırma; teselli* (KMTS: 336).**Ar.** Bir şeyin elde edilebilmesi için gerekli vasıtalar; sebep, neden, faktör (MATS: 372); ip; akrabalık; yol; çare (KATS: 1038).**surat (сурат / صورت şüret)**

KMT Resim, fotoğraf (KMTS: 356).

Ar. Görünüş, biçim, yüz, çehre; heykel; kılıç; tür, çeşit (KATS: 1158).

şart (шарт / شرط **şart**)

KMT Şart, koşul; *belirti, emare, özellik, vasıf; vaka, gerçek, hakikat* (KMTS: 362).

Ar. Şart, koşul; sözleşme şartı, kayıt, madde; anlaşma maddesi; derideki yarık; şerit (MATS: 439).

şaytan (шайтан / شيطان **şaytān**)

KMT Şeytan; *çevik, hızlı, sokulgan* (KMTS: 363).

Ar. Şeytan, ifrit, iblis (MATS: 465).

tamam (тамам / تمام **tamām**)

KMT Tam, tamamen; *çok, pek, gayet; en; mutlak, gerçek* (KMTS: 374).

Ar. Kemal; tamamlık, bütünlük; dolu, tam; ayrı, bağımsız (MATS: 91).

tamsil (тамсил / تمثيل **temşil**)

KMT Masal (KMTS: 375).

Ar. Örnekleme, örnek getirme; benzetme; resim ile ifade etme; temsil etme; diplomatik temsilcilik; (aktör) canlandırma, rolü oynama, oyun sergileme; gösteri; tiyatro sanatı (temsil); ibret olacak ceza (MATS: 820).

tarh (тарх / طرح **tarḥ**)

KMT Basamak; *paranın tura kısmı* (KMTS: 379).

Ar. Kabul etmeme, reddetme; düşük yapma, çocuk düşürme; çıkarma, azaltma, indirme (MATS: 518); çıkarma işlemi; atma, koyma (KATS: 1190).

tender (тендер / تنور **tennūr**)

KMT Çörek, ekmek (KMTS: 390).

Ar. Fırın, ocak; tandır (KATS: 617) (MATS: 91).

tubul (тубул / طفل **ṭifl**)

KMT Genç (KMTS: 408).

Ar. Küçük çocuk (KATS: 1196) (MATS: 523).

zalim (залим / ظالم **zālim**)

KMT Kötü kalpli; kabadayı; çok; güçlü, kuvvetli, zorlu; *mükemmel, iyi* (KMTS: 425).

Ar. Haksızlık yapan, zulmeden, adaletsiz davranan; diktatör, tiran, despot; günahkâr (MATS: 542); Gaddar, acımasız, kötü yürekli; iri, cüsseli, kuvvetli www. almaany.com [Erişim tarihi: 13.06.2019].

zarf (зарф / ظرف **zarf**)

KMT Mühür (KMTS: 426).

Ar. Kap, zarf; (saran, dış yüzeyi örten) kap, kapak, ambalaj malzemesi; (mektup için) zarf; kapsül (MATS: 540).

KMT (зат / Ar. ذات)**KMT:** *Şey, nesne* (Pröhle 1991: 96).**Ar.** Nefis, taraf (KATS: 903); öz, cevher, asıl; kendi, zâtı; kişi, kişilik (MATS: 298).**zibil (зибил / زبل zibil)****KMT** Çöp (göz için); *görünmez* (KMTS: 427).**Ar.** Gübre (MATS: 354); çöp www.almaany.com/ [Erişim tarihi: 13.06.2019].**2. Farsça kelimelerde anlam değişmesi****abadan (абадан / آبادان ābādān)****KMT** *Büyük, iri, yaş ve boy itibarıyla büyük* (KMTS: 65).**Far.** Bayındır, mamur; ekili; sağlıklı; müreffeh (BFTS: 11).**abıray (абырай / آبروی ābrūy < āb-i rūy)****KMT** *Otorite, nüfuz* (KMTS: 66).**Far.** Şeref, onur, itibar, saygınlık (BFTS:15).**abzar / arbaz (абзар-арбаз / آبریز ābrīz)****KMT** *Avlu* (KMTS: 66-87).**Far.** Tuvalet, hela; ibrik; foseptik çukuru; *coğ.* maile, aklan; lazımlık ördek (BFTS: 15).**arman (арман / آرمان ārmān)****KMT** *Üzüntü; güceniklik, dargınlık, sitem* (KMTS: 89).**Far.** Ülkü, ideal; ümit; keder, üzüntü (BFTS: 30).**bazar (базар / بازار bāzār)****KMT** Satıcıların belli günlerde mallarını satmak için sergiledikleri belirli geçici yer, pazar; *gürültü patırtı* (KMTS: 116).**Far.** Pazar; çarşı; pazar yeri; piyasa (BFTS: 249).**beçel (бечел / بچل beçel)****KMT** *Beceriksiz, aciz; sakat, kötürüm* (KMTS: 116).**Far.** Sürekli giysisini yitiren ya da kirleten kişi (BFTS: 260).**dert (дерт / درد dert)****KMT** *Dert, üzüntü; kin, öç, intikam, öfke* (KMTS: 183).**Far.** Dert, acı; ağrı, sancı; eziyet (BFTS: 640).**dev (деу / دیو dīv)****KMT** *Muazzam; kudretli, güçlü; kahraman* (KMTS: 183).**Far.** Dev; şeytan; vahşi; müfsit; pehlivan; iri at (BFTS: 678).**işan / ilişan (ышан-илишан / نشان nişān)****KMT** *Hedef, işaret, belirti; şart* (KMTS: 225).**Far.** *Alamet, işaret, iz, belirti; hedef, hedef noktası; hisse, nasip; madalya, nişan; taltif madalyası; slogan; tavır; benek; nişan töreni; nişanlılık alamenti; hatıra taşı; ferman; tuğra; yüz hatları* (BFTS: 1496).

kelbet (келбет / كالبد kälbet)

KMT Yakışıklı, güzel, alımlı (KMTS: 253).

Far. Kalıp; kerpiç kalıbı; ceset, naaş; örnek, numune; beden, vücut; biçim, şekil; görünüm (BFTS: 1102).

muhur (мухур / مهر muhr)

KMT Mühür; *paramız yazı kısmı* (KMTS: 302).

Far. Mühür, damga; yüzük kaşı; yüzük; bekâret zarı; tahta kalıp; mühürlü kese; imza; Şiilerin secdede alınlarına koydukları, Kербela toprağında pişirilmiş, çeşitli şekil ve boyutlardaki mühür (BFTS: 1448).

murdar (мурдар / مردار murdār)

KMT Mundar, pis, leş; *katil, cani; gaddar; hunhar; alçak, namussuz* (KMTS: 302).

Far. Leş, murdar; dünya malı; kirli, pis; İslam kurallarına göre kesilmemiş hayvan (BFTS: 1303).

patçah (патчах / پادشاه pādšāh)

KMT Kral, Rus çarı (KMTS: 320).

Far. Padişah; Tanrı, Allah; Hz. Muhammet; hâkim; izinli; güneş; mübarek kademli insan; Âdem peygamber (BFTS: 321).

sincir (сынджыр-сынджыр / زنجير zencîr)

KMT Zincir; *fermuar; bolluk, bereket* (KMTS: 342).

Far. Zincir (BFTS: 755).

şaptal (шаптал / شفتالو şeft+älü)

KMT Kayısı (KMTS: 362).

Far. Şeftali (BFTS: 876).

şemşer (шешер / شمشير şemşîr)

KMT Şimşir; *kitap* (KMTS: 364).

Far. Kılıç (BFTS: 884).

tamaşa (тамаша / تماشا temāšā)

KMT Merak, ilgi, alaka, hayranlık; *ilginç, ilgi uyandıran, hayranlık uyandıran* (KMTS: 374).

Far. Seyir, temaşa (BFTS: 476).

taza (таза / تازه tāze)

KMT Temiz; saf; *namuslu, dürüst* (KMTS: 387).

Far. Yeni, henüz; taze; körpe; mutlu, mesut; son zamanlarda; bu yetmiyormuş gibi, üstüne üstlük, üstelik (BFTS: 417).

zor (зор / Far. زور zūr)

KMT Zorbalık, cebir; *sömürü, istismar; kötü, fena* (KMTS: 428).

Far. Güç, kuvvet; zor; baskı, zulüm (BFTS: 758).

Sonuç

Karaçay-Malkar Türkçesinde, Arapça ve Farsça alıntı kelimelerdeki uzun ünlülerin sistemli olarak kısaltıldığı görülür. Bu hadise, alıntı kelimelerdeki en yaygın ses olaylarından. Arapça ve Farsça bazı kelimelerde uzun /ā/, /ī/ ve /ū/ ünlüleri, kısalırken kelime başında, ortasında ve sonunda /y/ yarı ünlüsünün türemesine neden olmuştur.

Ön damaksıllaşma hadisesi, $a > e$, $a > i$, $u > ü$ değişmesi şeklinde görülmektedir. Art damaksıllaşma, ön damaksıllaşmaya göre daha yaygındır. Bu ses olayı, $e > a$, $i > ı$ değişmesi şeklinde özellikle iç ve son seste meydana gelmiştir. Bilhassa iç seste meydana gelen art damaksıllaşmada daha çok önlük-artlık uyumunun etkisiyle gerçekleşen ilerleyici ve gerileyici benzeşme etkendir.

Daralma hadisesi, $a > ı$, $e > ı$, $e > i$ değişmesi şeklinde düz ünlülerde görülmekte olup yuvarlak ünlülerde herhangi bir daralmaya rastlanmazken genişleme, özellikle Arapça kelimelerde, $i > a$, $i > e$, $u > o$, $ü > ö$ değişmesi şeklinde görülür.

Karaçay-Malkar Türkçesinde yuvarlaklaşma, $a > o$, $a > u$, $av > o$, $e > o$, $e > ö$, $e > u$, $e > ü$, $i > u$ değişmesi şeklinde görülmektedir. Bu ses olayı, çoğunlukla dudak ünsüzlerine bağlı olarak gelişse de dudak ünsüzlerinin etkisi olmadan gerçekleşen yuvarlaklaşmalar da vardır: *nezr* > *nüzür*; *zerāfa* > *surahay*. Bazı örneklerde, kelime başındaki ve içindeki dudak ünsüzü /v/ düşerken yanındaki ünlüyü yuvarlaklaştırmıştır: *gavz* > *koz*, *vallāhi* > *ollahiy*, *ökül* > *vekül*, *vezir* > *özür*

Ünlü türemesi, lehçenin fonetiğine uymayan Arapça alıntı kelimelerin sonundaki ünsüz çiftleri arasında (*fıkr* > *fikir*; *şehr* > *şahar*; *şekl* > *şekel* vb.) ve iç seste Arapça ayın sesinin bulunduğu kelimelerde daha çok görülür. Bu kelimelerde Arapça ayın sesi, /ğ/ye dönerken iç seste de bir türeme meydana gelir: *la'net* > *laganat* vb. /ö/ sesi dışında tüm ünlülerde türeme hadisesinin görüldüğü lehçede /a/ ve /ı/ ünlüsü, özellikle iç seste diğer ünlülere göre daha çok türemiştir. Ünsüz türemesi ise Arapça kelimelerde /c/, /h/, /l/, /n/, /y/ türemesi şeklinde görülmektedir.

Ünlü düşmesi, $a > ø$, $ā > ø$, $e > ø$, $i > ø$, $ī > ø$, $ū > ø$ şeklinde kelime ortası ve sonunda görülmektedir. Ünsüz düşmesi, Arapçaya özgü gırtlak ünsüzleri olan *ayın* ve *hemzenin* yanında yine bir gırtlak ünsüzü olan /h/nin, dış ünsüzleri /d/ ve /t/, dudak ünsüzü olan /v/ ile akıcı ünsüzler /n/ ve /y/nin düştüğü görülmektedir.

Tonlulaşma /k/ > /g/, /s/ > /j/, /s/ > /z/, /st/ > /z/, /t/ > /d/ değişmesi, tonlulaşmaya göre daha yaygın olan tonsuzlaşma /b/ > /p/, /c/ > /ç/, /d/ > /t/, /g/ > /k/, /g/ > /k/, /ğ/ > /k/, /v/ > /f/, /z/ > /s/, /z/ > /s/, /z/ > /t/ değişmesi, sızıcılışma /b/ > /m/, /b/ > /v/, /c/ > /j/, /ç/ > /ş/, /d/ > /z/, /ğ/ > /h/, /k/ > /h/, /p/ > /f/ değişmesi, süreksizleşme /f/ > /b/, /f/ > /p/, /h/ > /g/, /h/ > /g/, /h/ > /k/, /h/ > /k/, /m/ > /b/, /s/ > /c/, /s/ > /t/, /s/ > /t/, /ş/ > /ç/, /v/ > /b/, /y/ > /c/, /y/ > /d/, /z/ > /g/, /z/ > /t/ değişmesi, akıcılışma, iç seste /h/ > /y/ değişmesi, aykırılışma /ll/ > /ld/ /mm/ > /mb/, /nn/ > /nd/, /zz/ > /dz/ değişmesi dudaksıllaşma ise bir dış ünsüzü olan /n/nin bir dudak ünsüzü olan /m/ ye dönmesi şeklinde görülür. Lehçedeki dudaksıllaşma, daha çok dudak ünsüzlerinin etkisine bağlı olarak uzak benzeşme yoluyla gerçekleşmiştir: *nizām* > *mizam*, *beyān* > *bayam*, *mekām* > *makam*. Yuvarlak bir ünlüye ya da dudak ünsüzünün etkisine bağlı olmadan gerçekleşen dudaksıllaşma örnekleri de vardır: *naşīhat* > *masağat*.

Ünsüz ikizleşmesi, uzun ünlü taşıyan kelimelerde /l/ > /ll/, /m/ > mm/, /s/ > /ss/ şeklinde, ünsüz tekleşmesi /cc/ > /c/, /dd/ > /d/, /ff/ > /f/, /kk/ > /k/, /mm/ > /m/, /nn/ > /n/, /ss/ > /s/, /tt/ > /t/, /yy/ > /y/, /zz/ > /z/ şeklinde bir gelişmeyle görülmektedir.

Süreksiz ünsüzler arası değişme, Arapça bir kelimedede iç seste /g/ < /c/ değişmesi şeklinde görülür. Sürekli ünsüzler arasında ise /n/ > /l/ ve /l/ > /r/ değişimleri daha yaygındır.

Karaçay-Malkar Türkçesinde bulunup da Türkiye Türkçesinde olmayan kelimeler Farsçadır: *ābrūy, ālbālū, gāmīš, kālbet, šāhbalūš*.

Arapça ve Farsça alıntı kelimeler, kaynak dildeki anlamlarını koruyup yan anlamlar kazandıkları gibi, kaynak dilden tamamen farklı anlamlarda da kullanılabilirlerdir.

Kaynakça ve Kısaltmalar

- ADILOĞLU, A. (2008). “Karaçay Türklerinin İslamîyet’i Kabulü”, *Turkish Studies*, 3 (2): 12-32.
- ADILOĞLU, A. (2018). “Karaçay-Malkar Türkçesi ile Türkiye Türkçesi Arasındaki Ortak Söz Varlığı” III. Uluslararası Türk Coğrafyası Sosyal Bilimler Araştırmaları Kongresi Bildiriler Kitabı. Ed. Halil Adıyaman. 42-91.
- CSÁKÍ, EVA. (2012). “Karaçayca Söz Varlığının Karakteristik Özellikleri Üzerine”. *Tehlikedeki Diller Dergisi /Journal of Endangered Languages*. 47-56.
- ENVERİ, H. (2002). *Ferheng-i Bozorg-i Sohen*, Tahran: Sohen Yayınları.
- GÜNAY, A. (2017). “Karaçay-Malkar Türkçesinin Kendine Has Özellikleri ve Türk Lehçeleri Arasındaki Yeri”. *Sosyal Araştırmalar Dergisi* 10 (53): 109-114.
- KANAR, M. (2009). *Arapça Türkçe Sözlük*. İstanbul: Say Yayınları (KATS).
- KANAR, M. (2016). *Büyük Farsça-Türkçe Sözlük*. İstanbul: Say Yayınları (BFTS).
- KORKMAZ, Z. (2010). *Grameri Terimleri Sözlüğü*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- MUTÇALI, S. *Arapça-Türkçe Sözlük*. İstanbul: Dağarcık Yayınları (MATS).
- ÖZKAN, M. (2001). *Türkçenin Ses ve Yazım Özellikleri*. İstanbul: Filiz Kitabevi.
- PRÖHLE W. (1991). *Karaçay Lehçesi Sözlüğü*. Çev. Kemal Aytaç. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- TAVKUL, U. (2000). *Karaçay Malkar Türkçesi Sözlüğü*. Ankara: TDK Yayınları.
- TAVKUL, U. (2007). *Türk Lehçeleri Grameri-Karaçay Malkar Türkçesi*- Ed. Ahmet Bican Ercilasun. Ankara: TDK Yayınları:883-938
- www.almaany.com/ [Erişim tarihi: 13.06.2019].